

Analiza kretanja BDP-a u Republici Hrvatskoj od 2013-2019

Kučko, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:640242>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

SVEUČILIŠTE SJEVER
SVEUČILIŠNI CENTAR VARAŽDIN

DIPLOMSKI RAD br.335/PE/2020

**ANALIZA KRETANJA BDP-A U REPUBLICI
HRVATSKOJ OD 2013.-2019.**

Ivana Kučko,0757/336D

Varaždin, ožujak 2020.

Prijava diplomskog rada

Definiranje teme diplomskog rada i povjerenstva

ODJEL **Odjel za ekonomiju**

STUDIJ **diplomski sveučilišni studij Poslovna ekonomija**

PRISTUPNIK **Ivana Kučko**

MATIČNI BROJ **0757/336D**

DATUM **13.03.2020.**

KOLEGIJ **Makroekonomija 1**

NASLOV RADA **ANALIZA KRETANJA BDP-a U REPUBLICI HRVATSKOJ OD 2013-2019**

NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU **GDP ANALYSIS IN THE REPUBLIC OF CROATIA 2013-2019**

MENTOR **Dinko Primorac**

ZVANJE **izv.prof.dr.sc.**

ČLANOVI POVJERENSTVA

1. **izv.prof.dr.sc. Ante Rončević** predsjednik

2. **Doc.dr.sc. Damira Đukec**, član

3. **izv.prof.dr.sc. Dinko Primorac**, mentor

4. **izv.prof.dr.sc. Anica Hunjet**, zamjenski član

5.

1/3

1/3

Zadatak diplomskog rada

BROJ **335/PE/2020**

OPIS

Bruto domaći proizvod (BDP) je mjera ekonomske aktivnosti koji uključuje sve oblike potrošnje na domaće proizvedene robe i usluge. Gospodarska kretanja Hrvatske u periodu od 2014. do 2019. godine obilježena su mnogim negativnim učincima koji su se odrazili na makroekonomsku situaciju, ali i u konačnici na životni standard građana. Stoga, predmet istraživanja rada odnosi se na usporednu analizu kretanja BDP-a u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2013. do 2019. godine. U skladu sa predmetom istraživanja definirani su sljedeći ciljevi rad pobliže obraditi definiciju i materiju BDP-a, analizirati kretanja BDP-a u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2013. do 2019. godine, napraviti usporednu analizu kretanja BDP-a u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2014. do 2019. godine. Nakon definiranja predmeta te ciljeva rada postavljene su dvije hipoteze koje će se pokušati potvrditi na temelju istraživanja i usporedne analize: H1 - Bruto domaći proizvod najčešće je korištena makroekonomska varijabla, H2 - Postoji pozitivna veza između kretanja BDP-a i gospodarskog razvitka zemlje. Pri izradi teorijskog dijela rada korišteni su sekundarni izvori podataka kao što su podatci iz knjiga, znanstvenih članaka, časopisa i publikacija. Pri izradi empirijskog dijela rada korišteni su podatci preuzeti sa mrežnih stranica Državnog zavoda za statistiku Hrvatske narodne banke i s. Pri izradi rada korišteno je nekoliko metoda: metoda analize, metoda deskripcije, metoda klasifikacije, metoda komparacije, metoda sinteze te metoda indukcije.

ZADATAK IZDAN

13.03.2020

15. MENTORA

Kuč

SVEUČILIŠTE SJEVER
SVEUČILIŠNI CENTAR VARAŽDIN
Studij Poslovna ekonomija

DIPLOMSKI RAD br.335/PE/20

**ANALIZA KRETANJA BDP-A U REPUBLICI
HRVATSKOJ OD 2013.-2019.**

Student:

Ivana Kučko, 0757/336D

Mentor:

izv.prof.dr.sc. Dinko Primorac

Varaždin, ožujak 2020.

Predgovor

Danas u svijetu možemo primijetiti mnoge pojave na svjetskoj ekonomskoj sceni koje su naočigled nepovezane, ali ustvari one čine jedan kompleksan sustav čije promjene rezultiraju obostranim akcijama i reakcijama te čine korelaciju koja pokreće svijet u kojem danas živimo. Stoga se BDP dijeli na četiri osnovne komponente: osobnu potrošnju (potrošnja kućanstva na robe i usluge.), investicijsku potrošnju, državnu potrošnju te neto izvoz. Uz bruto domaći proizvod, agregatni output, štednja, investicije, bogatstvo, nezaposlenost, inflacija te kamatne stope glavne su makroekonomske varijable koje omogućuju različita gledišta na gospodarstvo, odnosno to su pokazatelji na temelju kojih se dobiva slika ekonomske snage i stanja u nekoj zemlji.

Veliko hvala profesorima koji su mi nesebično pomagali tijekom mog studiranja, hvala na velikoj potpori u studentskim danima. Ponekad sam morala uložiti velike napore, ali sve se isplatilo. Najviše se zahvaljujem mom mentoru koji mi je pomogao prilikom izrade mojeg diplomskog rada, krune mojeg studiranja!

Sažetak

Gospodarska kretanja Hrvatske u periodu od 2013. do 2019. godine obilježena su mnogim negativnim učincima koji su se odrazili na makroekonomsku situaciju, ali i u konačnici na životni standard građana. Negativna kretanja u gospodarstvu djelomično se smanjuju u posljednje tri godine, dakle početkom 2015. godine zabilježeno je značajnije povećanje bruto domaćeg proizvoda u odnosu na niz prethodnih godina. Međutim, još uvijek gospodarsko stanje nije na željenoj razini, odnosno nije zabilježen oporavak gospodarske situacije u zemlji.

Rad je podijeljen u nekoliko poglavlja. U drugom poglavlju definiran je pojam ekonomske analize, objašnjene su vrste ekonomskih analiza s naglaskom na mikroanalizu i makroanalizu. Potom slijedi poglavlje posvećeno makroekonomiji. U ovom poglavlju definiran je pojam makroekonomije, metodologija makroekonomije te makroekonomski pokazatelji: štednja, investicije i bogatstvo, stopa nezaposlenosti, stopa inflacije te kamatna stopa. U četvrtom poglavlju definirane su ekonomske politike: monetarna i fiskalna politika, kao i njihova sredstva i ciljevi. Peto poglavlje odnosi se na bruto domaći proizvod (BDP) s naglaskom na povijest BDP-a, raspoloživi i nacionalni dohodak, nominalni i realni BDP te komponente BDP-a.

Summary

Croatia's economic developments from 2013. to 2019. were characterized by many negative effects that had an impact on the macroeconomic situation, but ultimately on the living standards of citizens. Negative developments in the economy have been partially reduced in the last three years, and at the beginning of 2015, there was a significant increase in gross domestic product compared to the previous year. However, the economic situation is still not at the desired level, ie no recovery of the economic situation in the country has been recorded.

The paper is divided into several chapters. The second chapter defines the concept of economic analysis, the publication of types of economic analysis with an emphasis on microanalysis and macroanalysis. Then follows a chapter on macroeconomics. This chapter defines the emergence of macroeconomics, the methodology of macroeconomics and macroeconomic indicators: savings, investment and wealth, unemployment rate, inflation rate and interest rate. Chapter four defines economic policies: monetary and fiscal policies, as well as means and objectives. Chapter 5 deals with gross domestic product (GDP), with an emphasis on GDP history, disposable and national incomes, nominal and real GDP, and GDP components.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet istraživanja	2
1.2. Ciljevi i metode istraživanja	2
1.3. Hipoteze rada.....	2
2. EKONOMSKA ANALIZA.....	3
2.1. Vrste ekonomske analize.....	4
2.2. Mikroekonomska i makroekonomska analiza.....	5
3. DEFINICIJA MAKROEKONOMIJE.....	6
3.1. Metodologija makroekonomije	10
3.2. Makroekonomski pokazatelji	11
3.2.1. <i>Štednja, investicije i bogatstvo</i>	11
3.2.2. <i>Stopa nezaposlenosti</i>	13
3.2.3. <i>Stopa inflacije</i>	14
3.2.4. <i>Kamatna stopa</i>	16
4. EKONOMSKE POLITIKE.....	18
4.1. Monetarna politika	18
4.2. Fiskalna politika	20
5. BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (BDP)	23
5.1. Povijest BDP-a	24
5.2. Metode mjerenja BDP-a.....	25
5.3. Od raspoloživog do nacionalnog dohotka	29
5.4. Vrste BDP-a	30
5.4.1. <i>Potencijalni BDP</i>	31
5.4.2. <i>Ostvareni BDP</i>	31
5.4.3. <i>Nominalni BDP</i>	31
5.4.4. <i>Realni BDP</i>	32
5.5. Komponente bruto domaćeg proizvoda	33
5.6. Kretanje BDP-a u državama EU-28	35
6. ANALIZA KRETANJA BDP-A U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	39
6.1. Kretanje BDP-a od osamostaljenja do 2008. godine.....	40
6.2. Kretanje BDP-a od 2009. do 2016. godine	43

6.3. Kretanje BDP-a od 2017. do 2019. godine	49
6.4. Usporedna analiza kretanja BDP-a od 2013. do 2019. godine.....	54
6.5. Usporedba BDP-a Hrvatske i odabranih zemalja.....	62
7. ZAKLJUČAK	66
LITERATURA	68
POPIS SLIKA	71
POPIS TABLICA.....	72
POPIS GRAFIKONA	73

1. UVOD

Bruto domaći proizvod složena je mjera ekonomske aktivnosti koji uključuje sve oblike potrošnje na domaće proizvedene robe i usluge. Stoga se BDP dijeli na četiri osnovne komponente: osobnu potrošnju (potrošnja kućanstva na robe i usluge.), investicijsku potrošnju, državnu potrošnju te neto izvoz. Uz bruto domaći proizvod, agregatni output, štednja, investicije, bogatstvo, nezaposlenost, inflacija te kamatne stope glavne su makroekonomske varijable koje omogućuju različita gledišta na gospodarstvo, odnosno to su pokazatelji na temelju kojih se dobiva slika ekonomske snage i stanja u nekoj zemlji.

Gospodarska kretanja Hrvatske u periodu od 2013. do 2019. godine obilježena su mnogim negativnim učincima koji su se odrazili na makroekonomsku situaciju, ali i u konačnici na životni standard građana. Negativna kretanja u gospodarstvu djelomično se smanjuju u posljednje tri godine, dakle početkom 2015. godine zabilježeno je značajnije povećanje bruto domaćeg proizvoda u odnosu na niz prethodnih godina. Međutim, još uvijek gospodarsko stanje nije na željenoj razini, odnosno nije zabilježen oporavak gospodarske situacije u zemlji.

Rad je podijeljen u nekoliko poglavlja. U drugom poglavlju definiran je pojam ekonomske analize, objašnjene su vrste ekonomskih analiza s naglaskom na mikroanalizu i makroanalizu. Potom slijedi poglavlje posvećeno makroekonomiji. U ovom poglavlju definiran je pojam makroekonomije, metodologija makroekonomije te makroekonomski pokazatelji: štednja, investicije i bogatstvo, stopa nezaposlenosti, stopa inflacije te kamatna stopa. U četvrtom poglavlju definirane su ekonomske politike: monetarna i fiskalna politika, kao i njihova sredstva i ciljevi. Peto poglavlje odnosi se na bruto domaći proizvod (BDP) s naglaskom na povijest BDP-a, raspoloživi i nacionalni dohodak, nominalni i realni BDP te komponente BDP-a.

1.1. Predmet istraživanja

Bruto domaći proizvod (BDP) najčešće je korištena makroekonomska varijabla kojom se prikazuje cjelokupna gospodarska aktivnost promatrane države. BDP uključuje vrijednosti koje stvaraju i privatni i javni sektor države te se može promatrati kao ukupna vrijednost finalnih dobara i usluga proizvedenih u gospodarstvu. Za promatranje BDP-a se najčešće uzima razdoblje kalendarske godine. Predmet istraživanja rada odnosi se na usporednu analizu kretanja Bruto domaćeg proizvoda u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2013. do 2019. godine.

1.2. Ciljevi i metode istraživanja

U skladu sa predmetom istraživanja definirani su sljedeći ciljevi rada:

- pobliže obraditi definiciju i materiju BDP-a,
- analizirati kretanja BDP-a u Republici Hrvatskoj u razdoblju od osamostaljenja do 2019. godine te
- napraviti usporednu analizu kretanja BDP-a u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2013. do 2019. godine.

Pri izradi teorijskog dijela rada korišteni su sekundarni izvori podataka kao što su podatci iz knjiga, znanstvenih članaka, časopisa i publikacija. Pri izradi empirijskog dijela rada korišteni su podatci preuzeti sa mrežnih stranica Državnog zavoda za statistiku, Hrvatske narodne banke i sl.

Prilikom izrade rada korišteno je nekoliko metoda: metoda analize, metoda deskripcije, metoda klasifikacije, metoda komparacije, metoda sinteze te metoda indukcije.

1.3. Hipoteze rada

Nakon definiranja predmete te ciljeva rada, postavljene su dvije hipoteze koje će se pokušati potvrditi na temelju istraživanja i usporedne analize.

H1: Bruto domaći proizvod najčešće je korištena makroekonomska varijabla

Bruto domaći proizvod glavni je makroekonomski pokazatelj, odnosno mjerilo gospodarske aktivnosti neke zemlje u određenoj godini. Pomoću njega se u novčanim jedinicama iskazuje vrijednost ukupne proizvodnje unutar granica određene zemlje ili države.

H2: Postoji pozitivna veza između kretanja BDP-a i gospodarskog razvitka zemlje

Hipotezom se pretpostavlja pozitivna veza između stope rasta BDP-a te gospodarskog i ekonomskog razvoja zemlje.

2. EKONOMSKA ANALIZA

Utvrđivanje zakonitosti u nekom užem skupu ekonomskih pojava i/ili procesa radi rješavanja nekog posebnog ekonomskog problema predmet je ekonomske analize.¹

Sve se ekonomske pojave i procesi manifestiraju u obliku količina, kvantiteta koje se tijekom vremena u procesu privrednog razvoja stalno mijenjaju. Primjerice, količina proizvodnje, potrošnje, uvoza, izvoza i sl. mijenjaju se tijekom vremena. Za svaku pojavu koja se dogodila, ekonomska analiza uz pomoć skupa načela koja ona daje i njezine specifične logike, treba dati odgovore na pitanja: što se dogodilo, odnosno koja se ekonomska varijabla promijenila? Kada se ta promjena dogodila? U kojoj mjeri se određena varijabla promijenila? Kakve će biti posljedice te promjene na ostale ekonomske varijable? Ekonomska analiza može se definirati kao skup općih ekonomskih načela i logike pomoću kojih se mogu utvrditi međuovisnosti između svih ekonomskih pojava i procesa, objasniti njihovo nastajanje, dosadašnje kretanje i predvidjeti budući razvoj, odrediti optimalni pravac razvoja pojave kao i mjere kojima će se razvoj pojave usmjeriti u poželjnom smjeru.²

Dva su temeljna pristupa ekonomskoj analizi:

1. deskriptivni ili institucionalni te
2. analitički.

Prvi pristup stavlja naglasak na opis strukture i funkcioniranje privrednog sustava, dok drugi stavlja naglasak na istraživanje uzroka ekonomskih pojava i procesa i na utvrđivanje njihove međuovisnosti.

¹ Babić, M. (2007): *Makroekonomija*, Zagreb: Mate, str. 5

² Ibidem, str. 7

2.1. Vrste ekonomske analize

Prema načinima na koje ekonomska analiza izvršava svoju zadaću i odgovara na ranije navedena pitanja, prema tehnikama kojima se služi, razini na kojoj daje odgovore na ta pitanja, razlikuje dvije vrste ekonomske analize:³

1. kvalitativna ekonomska analiza pomoću različitih „narrativnih“ metoda, primjerice povijesnom metodom te metodom dedukcije nastoji utvrditi osnovne zakonitosti u ekonomskom svijetu. Na primjer, promjena cijene nekog proizvoda utjecat će na promjenu njegove potražnje i sl.
2. kvantitativna ekonomska analiza ide korak dalje te nastoji, osim utvrđivanja egzistencije, primjenom različitih matematičkih metoda, kvantificirati međuovisnosti koje postoje između ekonomskih pojava i procesa u realnom ekonomskom svijetu.

Kvantitativna ekonomska analiza se ne zadovoljava više samo utvrđivanjem činjenice da će porast cijene nekog ekonomskog dobra izazvati opadanje njegove potražnje. Ona nastoji odgovoriti na druga pitanja, prije svega na pitanje *koliko?* Kvantitativna ekonomska analiza daje odgovor na pitanje koliko će smanjenje potražnje izazvati određeno povećanje cijene. Sukladno tome, osnovna vrijednost kvantitativne ekonomske analize je što ona na temelju utvrđenih međuovisnosti može kvantificirati posljedice koje će na cijeli skup ekonomskih varijabli imati autonomna promjena jedne od njih.

Objašnjavanje ekonomskih pojava i predviđanje njihova razvoja osnovni su ciljevi ekonomske analize. Kako bi se oni ostvarili, potrebna je teorijska (kvalitativna) ekonomska analiza te empirijska istraživanja. Potpuna ekonomska analiza mora se sastojati od kvalitativne i kvantitativne ekonomske analize. Na temelju postavki kvalitativne ekonomske analize, ekonomskih zakona i ekonomske teorije utvrđuje se postojanje međuovisnosti između ekonomskih pojava i procesa. Nakon toga, kvantitativna ekonomska analiza polazeći od zaključaka kvalitativne ekonomske analize kao pretpostavke, svojim metodama izabire relevantne podatke koji karakteriziraju tu međuovisnost te kvantificira njezin smjer i jačinu.

³ Ibidem, str. 8

2.2. Mikroekonomska i makroekonomska analiza

Prema obuhvatu, ekonomska analiza može se podijeliti na mikro i makroekonomsku analizu.⁴

Mikroekonomska analiza bavi se proučavanjem ponašanja manjih jedinica ekonomskog sustava i utvrđivanjem međuovisnosti među njima. Te jedinice mogu biti kućanstva ili poduzeća, uzeti pojedinačno ili grupno. Jedan od osnovnih problema mikroekonomske analize jest analiza ponašanja ponude i potražnje za određenim proizvodom na određenom tržištu. Problem se najčešće svodi na traženje sjecišta krivulja ponude i potražnje koje određuje parcijalna ravnoteža, što znači cijenu tog proizvoda na tom tržištu i količine koje treba ponuditi i koje se mogu prodati na tom istom tržištu. Pri tom se obje funkcije, i funkcija ponude i funkcija potražnje, tretiraju nezavisno jedna od druge i izražavaju količine tog proizvoda kao funkcije cijene. Njihovo sjecište određuje cijenu proizvoda na tržištu, kao i količine ponude i potražnje koje uz tu cijenu postoje na tržištu. Funkcija ponude nekog proizvoda određena je funkcijom njegovih troškova koja ovisi o mnogo faktora kao što su cijene proizvodnih faktora, tehnologija i dr. s druge strane, na funkciju potražnje, osim cijena, utječu preferencije potrošača i njihovi dionici, a na njihove dohotke utječe mnogo faktora.

Makroekonomska analiza proučava ponašanje sveukupne narodne privrede i utvrđivanja međuovisnosti između njezinih važnijih agregata, kao što su narodni dohodak i agregatna potrošnja, štednja i investicije, izvoz i uvoz i sl.⁵ Ti su agregati dobiveni zbrajanjem velikog broja manjih mikroekonomskih varijabli. Primjerice, narodni dohodak neke zemlje odnosi se na zbroj dohodaka svih njezinih ekonomskih subjekata koje su oni zaradili u određenom vremenskom razdoblju, obično u jednoj godini. Makroekonomska analiza se usredotočuje na probleme međuovisnosti uvjeta agregatne ponude i potražnje, koje mikroekonomska analiza u većini slučajeva zanemaruje. Isto tako, ona proučava stanje ravnoteže kada su agregatna ponuda i potražnja jednake. Zbog velikog broja međuovisnosti koje u narodnoj privredi objektivno postoje među njezinim agregatima, ni makroekonomska analiza ne može ih sve obuhvatiti. I ona se služi pretpostavkama, koncentrirajući se samo na one najvažnije. Prema tome, njezini rezultati i zaključci vrijede samo približno, samo u prosjeku.

⁴ Babić, M. (2007): *Makroekonomija*, Zagreb: Mate, str. 13

⁵ Babić, M. (2007): *Makroekonomija*, Zagreb: Mate, str. 15

Mikro i makroekonomska analiza međusobno se ne isključuju. U nekim slučajevima one su i komplementarne. Priroda problema u razina obuhvata ekonomskih varijabli određuje vrstu analize koju treba primijeniti.⁶ Ipak, potrebno je naglasiti kako suvremenu ekonomsku analizu karakteriziraju dvije bitne tendencije. Jedna je tendencija prema kvantitativnoj ekonomskoj analizi što je omogućeno brzim razvojem ekonometrije, a druga je tendencija da se narodna privreda sve više proučava kao jedinstveni sustav s makroekonomskog gledišta.

3. DEFINICIJA MAKROEKONOMIJE

Ekonomija se definira kao znanstvena disciplina koja proučava kako ljudi, tvrtke i nacije, tj. društvo koristi različite resurse kako bi proizveli dobra kojima se zadovoljavaju njihove potrebe.⁷ Ekonomija se dijeli na dva područja proučavanja: mikroekonomiju i makroekonomiju. Osnovna razlika između ova dva područja je u tome što mikroekonomija proučava mikro elemente ekonomije, tj. kućanstva, poduzeća, dok makroekonomija proučava gospodarstvo kao cjelinu, tj. ukupnu potrošnju, ukupnu proizvodnju itd. ako i mikroekonomija i makroekonomija imaju svoja područja proučavanja, ipak se međusobno isprepliću. Kao što je spomenuto, mikroekonomija se bavi proučavanjem individualnih izbora, individualnih kućanstava ili individualnih poduzeća. Međutim, u određenim slučajevima bavi se proučavanjem cjelina kao što su ukupna potražnja na tržištu za nekim dobrom ili proučavanje proizvodnje i cijene na pojedinim tržištima. Također, iako makroekonomija proučava cjelokupno gospodarstvo, proučava i agregatne ekonomske varijable, agregatnu potražnju u gospodarstvu, ukupnu proizvodnju ili prosječnu cijenu svih dobara. Bez obzira na područja proučavanja, zajednički cilj je pronalaženje najboljih mogućih načina kombiniranja određenih veličina kako bi se pronašlo najracionalnije rješenje za primjenu ekonomije na određenom nivou. Drugim riječima, makroekonomija se temelji na mikroekonomiji pa se one ne mogu promatrati kao dva posve zasebna područja ekonomije.

U definiranju makroekonomije treba imati na umu da na aktivnosti i dostignuća u pojedinim nacionalnim gospodarstvima uvelike utječu vlade, odnosno makroekonomska politika koju one provode. Prema tome, makroekonomija obuhvaća proučavanje utjecaja makroekonomske politike na ekonomska kretanja u gospodarstvu. Sukladno tome, makroekonomija proučava strukturu, aktivnosti i dostignuća nacionalnih gospodarstava te

⁶ Ibidem, str. 16

⁷ Samuelson, P. A. (2000): *Ekonomija*, Zagreb: Mate, str. 4

način kojim vlade nastoje utjecati na ta dostignuća.⁸ Makroekonomski model temelji se na analizi ponašanja pojedinaca jer makroekonomsko ponašanje odražava ponašanje mnogih potrošača i proizvođača te njihovo djelovanje na tržištima. Osnovno je načelo njihova ponašanja da pokušavaju maksimizirati osobnu ekonomsku satisfakciju uz dane potrebe, želje i izvore.

Začetci suvremene makroekonomije započinju 1936. godine objavom knjige „Opća teorija zaposlenosti, kamata i novca“ („*The General Theory of Employment, Interest and Money*“) autora Johna Maynarda Keynesa, jednog od najmoćnijih i najutjecajnijih ekonomista u povijesti.⁹ Naime, Keynes je uspio dokazati da država posjeduje detaljno razrađene mehanizme kojima utječe na gospodarski rast i visoke stope zaposlenosti. Osnovne zadaće države su osigurati stabilnost cijena, tečaja te kontrola inflatornih pritisaka, a to se može postići kroz mehanizme države kao što su državna potrošnja, porezna politika, kreditna politika i cijena novca. Prema teoriji klasičnih ekonomista država u uvjetima krize treba štedjeti, uravnotežiti proračun i podići poreze. S druge strane, teorija Keynesa je da bi država u vrijeme prosperiteta i visoke zaposlenosti trebala štedjeti i ne miješati se u gospodarstvo, dok bi u vrijeme kriza trebala trošiti kako bi povećala agregatnu potražnju, smanjila poreze i kamatne stope kako bi potaknula poduzetnike i stanovništvo što bi rezultiralo likvidnošću. Znači, prema načelu (neo)keynezijazma, država je ta koja mora osigurati milijune za trošenje, dok su privatnici ti koji će odlučiti kako, gdje i kada potrošiti. Međutim, Keynesov pristup je dominirao sve do 1970-ih kada su visoka stopa nezaposlenosti i visoka inflacija, kao posljedica nastojanja da se smanji nezaposlenost poticanjem agregatne potražnje, poljuljale povjerenje u njegov pristup.

Na temeljima klasičnog pristupa zasniva se novi monetaristički pristup koji od 70-ih postaje osnovnom makroekonomskom politikom koji rješenje ekonomske stabilnosti pronalazi u monetarnoj politici i slobodnom djelovanju tržišnih zakonitosti. Uz monetaristički pristup, velik utjecaj na makroekonomsku politiku 1980-ih imao je pristup ekonomike ponude. Kod Keynesove politike, poticanje potražnje vodi gospodarstvo samo u inflaciju te je potrebno poticati rast proizvodnje, ponajprije fiskalnom politikom i to smanjenjem poreza. Time se potiču investicije i veća proizvodnost, dok porast ponude utječe na opće smanjenje cijena. Glavni instrument postaje fiskalna politika gdje se ponuda potiče, uz smanjenje

⁸ Benić, Đ. (2016): *Makroekonomija*, Zagreb: Školska knjiga, str. 2

⁹ Hrvatska Enciklopedija, *Makroekonomija*, URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=38279> (28.8.2019.)

poreznih opterećenja i privatizacijom, i deregulacijom te poticajem i povećanjem konkurencije i što slobodnijim djelovanjem tržišta.¹⁰

Četiri glavna makroekonomska cilja ("zlatni četverokut"):

- gospodarski rast
- stabilnost cijena
- puna zaposlenost
- pozitivna vanjsko-trgovinska bilanca

Ekonomska politika označava sredstva kojima se služi izvršno tijelo vlasti neke države da bi utjecalo na makroekonomsku aktivnost ispunjavajući zacrtane ciljeve; pri tome primjenjuje oblike ekonomskih politika koji se nazivaju instrumentima: fiskalna, monetarna i vanjskotrgovinska politika te politika dohotka, pri čemu se kombiniraju mjere svake od njih (biraju se ovisno o ciljevima, npr. porezne stope, kamatne stope, kontrola plaća, kontrola cijena, stopa obvezne pričuve likvidnosti i dr.).¹¹

Opći ciljevi makroekonomske politike su:

- visoka i rastuća razina zaposlenosti
- visoka zaposlenost, odnosno, niska nezaposlenost,
- cjenovna stabilnost s cijenama i najamninama koje određuju ponuda i potražnja na slobodnim tržištima.

Sredstva makroekonomske politike su:¹²

- fiskalna politika,
- monetarna politika,
- vanjskotrgovinska politika te
- politika dohodaka.

¹⁰ Ibidem

¹¹ E-sfera, *Makroekonomske politike i instrumenti*, URL: <https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/b2b0fef0-7be3-4eab-b2fa-1e5e0ea914e9/> (28.8.2019.)

¹² Ibidem

Fiskalna politika – (1) dio ekonomske politike koja politikom prihoda i rashoda utječe na gospodarski rast, (2) program neke vlade s obzirom na kupovinu dobara i usluga te trošenje na transferna plaćanja, iznos i vrstu poreza.

Monetarna politika – dio ekonomske politike kojom se makroekonomski ciljevi nastoje postići pomoću novca, tj. upravljanjem novcem, kreditima i bankarskim poslovima.

Vanjskotrgovinska politika – državne mjere u vezi s reguliranjem trgovine s inozemstvom.

Politika dohodaka – ekonomska politika koja podrazumijeva primjenu mjera kojima se pokušava sniziti inflacija a da se ne povećava nezaposlenost.

Agregati se koriste u makroekonomiji kao analitičke veličine pri kvantifikaciji naturalnih ili vrijednosnih pokazatelja o raspoloživosti i potrošnji robe i usluga (*input-output* analiza).

Egzogene varijable zajedno s instrumentima ekonomske politike određuju inducirane varijable koje utječu na agregatnu ponudu (AS prema engleskom *aggregate supply*) i agregatnu potražnju (AD prema *aggregate demand*).

Agregatna ponuda jednaka je ukupnoj količini dobara i usluga koje je narodna privreda voljna proizvesti i ponuditi pri danoj razini cijena u određenom vremenskom razdoblju. Ona ovisi o općoj razini cijena i veličini potencijalnog proizvoda. Relacija agregatne ponude (engl. *aggregate supply relation*) prikazuje učinke domaćeg proizvoda na razinu cijena. Relacija AS ima dva važna svojstva: (1) Porast domaćeg proizvoda dovodi do porasta razine cijena. To je rezultat sljedeća 4 temeljna koraka:

1. porast domaćeg proizvoda dovodi do porasta zaposlenosti,
2. porast razine zaposlenosti dovodi do pada nezaposlenosti pa tako i pada stope nezaposlenosti,
3. niža stopa nezaposlenosti dovodi do rasta nominalne nadnice te
4. porast nominalne nadnice dovodi do porasta cijena postavljenih od strane poduzeća-analogno tome i porasta razine cijena.

(2) Porast očekivane razine cijena dovodi do porasta, jedan-za-jedan stvarne razine cijena.

Agregatna potražnja određena je ukupnom potrošnjom pojedinaca i kućanstava (C), potrošnjom poduzeća - investicijama (I), potrošnjom države (G) i potrošnjom stranaca - neto izvozom (X). Relacijom agregatne potražnje prikazuje se učinak razine cijena na domaći proizvod. Relacija agregatne potražnje izvodi se iz ravnotežnih uvjeta tržišta dobara i financijskih tržišta

Makroekonomska ravnoteža se ostvaruje u sjecištu krivulja AD i AS.

3.1. Metodologija makroekonomije

U proučavanju makroekonomije, ekonomisti se vode makroekonomskom analizom i politikom koje su međusobno usko povezane. Makroekonomskom analizom prate se gospodarske aktivnosti i nastoje dati implikacije tekućih ekonomskih događanja.

Obzirom da se od makroekonomista često traže da predoče dokazive činjenice u vezi s nekom ekonomskom akcijom ili ponašanjem, u njegovom rješavanju potrebno je objasniti razliku između pozitivne i normativne makroekonomske analize. Pozitivna makroekonomska analiza razmatra postojeće činjenice koje se mogu dokazati bez prosuđivanja i davanja mišljenja o njima.¹³ Primjerice, pozitivnom makroekonomskom analizom može se odrediti učinak postojećeg poreznog ustrojstva na gospodarstvo ili procijeniti kakav bi učinak na gospodarstvo imalo povećanje poreza od 10%. Međutim, ova analiza ne daje odgovor na pitanje koje je ustrojstvo poreza bolje za gospodarstvo. Ona pokazuje kako gospodarstvo funkcionira bez zaključka je li to dobro ili loše. Normativna makroekonomska analiza prosudbom pokazuje kakvo bi gospodarstvo trebalo biti, odnosno koje akcije bi trebalo poduzeti da se postigne određeno gospodarsko stanje.¹⁴ Primjerice, u prethodno navedenom primjeru, normativna makroekonomska analiza dala bi odgovor na pitanje kakvo ustrojstvo poreza treba biti, odnosno treba li poreze povećati za 10% ili je trenutno stanje dobro. Takva analiza uključuje znanstveno razumijevanje funkcioniranja gospodarstva, nepristranost, ali i osobno prosuđivanje onih koji analizu rade. Ukratko, pozitivna analiza nastoji opisati postojeće gospodarsko stanje i omogućiti njegovo razumijevanje, a normativna analiza rabeći informacije i podatke koje daje pozitivna analiza prosuđuje za ili protiv.

¹³ Benić, Đ. (2016): *Makroekonomija*, Zagreb: Školska knjiga, str. 6

¹⁴ Ibidem, str. 7

Cilj makroekonomskog istraživanja je dati opći iskaz o tome kako gospodarstvo funkcionira. Različiti su oblici makroekonomskih istraživanja: od apstraktnih visoko matematiziranih analiza do psihologijskih eksperimenata i velikih projekata u kojima goleme količine podataka obrađuju izuzetno moćna računala. Ovakva istraživanja uobičajeno se provode na fakultetima, odnosno sveučilištima te u različitim neprofitnim institucijama i vladinim agencijama i javnom sektoru. Makroekonomski istraživanje provodi se formuliranjem i testiranjem ekonomske teorije koja se u većini slučajeva postavlja i razrađuje uz pomoć ekonomskih modela.

3.2. Makroekonomski pokazatelji

Agregatni output, odnosno bruto domaći proizvod (GDP) osnovna je makroekonomska varijabla, ali nije i jedina. Među brojnim makroekonomskim pokazateljima agregatno output, štednja, investicije, bogatstvo, nezaposlenost, inflacija i kamatna stopa glavni su makroekonomski pokazatelji koji omogućuju različita gledišta na gospodarstvo.¹⁵

3.2.1. Štednja, investicije i bogatstvo

U procjeni ekonomskog stanja nekog kućanstva, dohodak koji ono prima važan je podatak, ali ne i jedini odlučujući. Kako bi se odredilo ekonomsko stanje pojedinog kućanstva, osim podataka o njegovu dohotku potrebno je imati i podatke o tome koliko ono posjeduje, odnosno kolika mu je imovina te kolike su mu obveze ili dugovi.¹⁶

Razlika između imovine i dugova naziva se bogatstvo. Važna odrednica bogatstva kućanstva i nacionalnog bogatstva jest stopa štednje. Stopa povećanja nacionalnog bogatstva ovisi o stopi po kojoj pojedinci, poduzeća i država štede i te su stope usko povezane. Jednako su tako štednja i investicije usko povezane. Svaki proizvod, kao i svaki dohodak pa prema tome i domaći proizvod, može se potrošiti ili uštedjeti. Jednakost štednje i investicija proizlazi iz definiranja GDP-a, u čemu je potrošnja na GDP jednaka dohotku zarađenom u proizvodnji GDP-a, pa bez obzira na to kako se investitori i potrošači ponašali, štednja i investicije bit će identične. S makroekonomske točke gledišta tri su važna mjerenja štednje: privatna štednja (S_p , engl. *private saving*), državna štednja (S_g , engl. *government saving*) te nacionalna štednja

¹⁵ Benić, Đ. (2016): *Makroekonomija*, Zagreb: Školska knjiga, str. 13

¹⁶ Ibidem, str. 25

(S, engl. *national saving*).¹⁷ Privatna štednja obuhvaća štednju kućanstva i poduzeća i razlikuje se od osobne štednje koja obuhvaća samo štednju kućanstva (ne i poduzeća). Prema definiciji, privatna štednja jednaka je raspoloživom dohotku umanjenom za potrošnju na tekuće potrebe. Državna štednja jednaka je neto dohotku državnog sektora umanjenom za državnu potrošnju na dobra. Često se za državnu štednju upotrebljava naziv proračunski višak ili proračunski suficit koji je jednak proračunskim primitcima umanjenim za proračunske izdatke. Kada su državni primitci manji od državnih izdataka, javlja se proračunski deficit, što znači da je državna štednja negativna. Nacionalna štednja jednaka je investicijama uvećanim za zbroj neto izvoza i neto plaćanja činitelja.

Štednja se mjeri novčanim jedinicama u jedinici vremena, a bogatstvo se mjeri novčanim jedinicama u određenom trenutku. Bogatstvo je netovrijednost fizičkih i financijskih stavki, odnosno imovine koju posjeduje neka država u određenom trenutku, a izračunava se tako da se od ukupne aktive, odnosno imovine oduzme ukupna pasiva, odnosno dugovi.¹⁸ Poveća li se štednja bez odgovarajućeg porasta investicija dolazi do tzv. paradoksa štednje jer porast štednje smanjuje potrošnju, dohodak i zaposlenost. Paradoks štednje se obično javlja kada je privreda u recesiji, dok se u vrijeme ekspanzije štednja najvećim dijelom pretvara u investicije. U jednostavnijem smislu - to znači da će povećanje štednje (koja je proizašla iz dohotka $S = Y - C$) tretirati kao smanjenje investicija. I to zato što su investicije uvijek u pravilu jednake štednji $S = I$, pa tako ako svi u gospodarstvu štede bez ulaganja (investiranja) to će smanjiti investicije što će automatski i smanjiti gospodarsku djelatnost. Paradoks štednje predstavlja Keynesijanski pristup situaciji deflacijskog jaza u kojem oni upozoravaju da povećanje štednje u navedenim okolnostima vodi k padu razine štednje.

Investicije su druga sastavnica agregatne potražnje. One u kratkom roku utječu na proizvodnju preko agregatne potražnje, a u dugom roku utječu na agregatnu ponudu. Odrednice investicija jesu:

- veličina prihoda od investicija,
- veličina troškova investiranja (kamate i porezi) te
- očekivanja i predviđanja budućih događaja.

¹⁷ Ibidem, str. 27

¹⁸ Benić, Đ. (2016): *Makroekonomija*, Zagreb: Školska knjiga, str. 30

Pri danom prihodu od investicija potražnja za investicijama bit će tim veća što je kamatna stopa niža i obrnuto. Pri danoj kamatnoj stopi potražnja za investicijama bit će tim veća što je prihod od investicija veći i obrnuto. Troškovi investiranja porast će ne samo povećanjem kamatne stope već i povećanjem poreza što će negativno djelovati na investicije.

Štednja je usko povezana sa akumulacijom bogatstva. Nacionalno bogatstvo sastoji se od dva dijela: domaće fizičke imovine kao što su zemlja, kuće, kapitalna dobra te neto inozemne imovine. Neto inozemna imovina jednaka je inozemnoj imovini (tvornicama ili vrijednosnim papirima u inozemstvu) umanjenoj za inozemne dugove. Nacionalno bogatstvo može se u vremenu mijenjati na dva načina: promjenom vrijednosti postojeće imovine ili dugovanja te povećanjem nacionalne štednje.

Tablica 1 Načini mijenjanja nacionalnog gospodarstva u vremenu

Promjena vrijednosti postojeće imovine ili dugovanja	Tako izgradnja stambenih kuća povećava bogatstvo baš kao što ga amortiziranje kapitalnih dobara smanjuje
Povećanje nacionalne štednje	U određenom razdoblju uz nepromijenjenu vrijednost postojeće imovine i dugovanja svaka dodana kuna nacionalne štednje dodaje kunu nacionalnom bogatstvu. Naime, nacionalna štednja ima dvije upotrebe: kao investicija povećava zalihu domaćeg fizičkog kapitala i povećava nacionalnu neto inozemnu imovinu posuđujući strancima ili stječući inozemnu imovinu u iznosu jednakom bilanci tekućeg računa

Izvor: izrada autora prema BeniĆ, Đ. (2016): *Makroekonomija*, Zagreb: Školska knjiga, str. 31

3.2.2. Stopa nezaposlenosti

Nezaposlenost podrazumijeva postojanje određenog broja radnika koji žele raditi uz uobičajenu plaću za svoje kvalifikacije, ali ne mogu naći posao.¹⁹ Nezaposlenost se mjeri stopom nezaposlenosti koja se dobiva dijeljenjem broja nezaposlenih s ukupnom radnom snagom.

¹⁹ BeniĆ, Đ. (2016): *Makroekonomija*, Zagreb: Školska knjiga, str. 31

Nezaposlenost je zbog svog socijalnog i ekonomskog djelovanja najveći problem suvremenih gospodarstava. Ekonomska pozadina nezaposlenosti označava da iza svake nezaposlenosti stoji gubitak, što znači da gospodarstvo tada proizvodi manje od mogućeg. Drugim riječima, raspon nacionalnog proizvoda mjeri trošak nezaposlenosti, a on je jednak novčanoj vrijednosti gotovih dobara i usluga koji se ne proizvode zbog nezaposlenosti. Socijalno djelovanje nezaposlenosti ne može se i ne smije zanemariti zbog velikih problema koje ono stvara pojedincu i cijelom društvu. Istraživanja su pokazala da nezaposlenost pogoršava psihičko i fizičko zdravlje, što povećava broj srčanih bolesti, bolesti ovisnosti i samoubojstava.

3.2.3. Stopa inflacije

Inflacija je jedan od najvažnijih ekonomskih pojmova i predstavlja općenito povećanje cijena proizvoda i usluga unutar jednog gospodarskog područja (pojava rasta cijena). Inflacija je zapravo stopa po kojoj su se cijene proizvoda i usluga povećale u određenom vremenskom razdoblju. Zbog takve pojave se smanjuje kupovna moć stanovništva u državi. Osnovno joj je obilježje rast opće razine cijena odnosno pad vrijednosti novca.²⁰ Naime, uz inflaciju pojedinac više ne može sa istom količinom novca kupiti istu količinu proizvoda i usluga kao što je to mogao prije mjesec dana ili godinu dana. Npr. ako je stopa inflacije na godišnjem nivou 5 %, to znači da je proizvod koji je prije godinu dana koštao 100 kuna, danas košta 105 kuna (cijena + inflacija).

Inflacija se obično mjeri sa indeksom potrošačkih cijena (engl. *consumer price index*, CPI) ali i sa još nekim drugim statističkim indeksima. Košarica koja predstavlja indeks sadrži proizvode i usluge poput hrane, odjeće, goriva, kompjutera, frizerskih usluga i slično. Visina inflacije se određuje u odnosu na promjenu vrijednosti košarice proizvoda i usluga u određenom vremenskom razdoblju. Ako je na kraju godine ukupna vrijednost košarice skuplja za 10%, onda govorimo o godišnjoj stopi inflacije 10%.²¹ Osim toga koristi se i GDP deflator i rjeđe indeks proizvođačkih cijena. Deflacija je proces smanjivanja opće razine cijena, suprotan inflaciji, dok je dezinflacija proces smanjivanja stope inflacije.

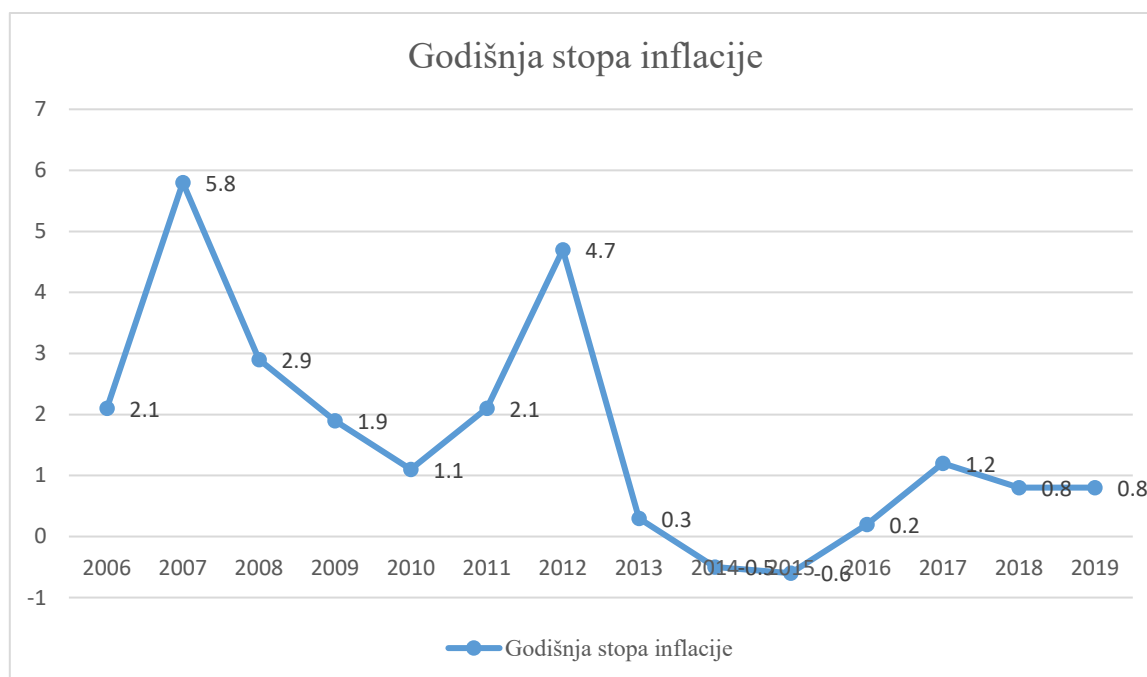
²⁰ Benić, Đ. (2016): *Makroekonomija*, Zagreb: Školska knjiga, str. 33

²¹ Ekonomski rječnik, *Inflacija*, URL: <http://www.ekonomskirjecnik.com/definicije/inflacija.html> (29.8.2019.)

Postoje različiti uzroci za inflaciju. Jedan od važnijih je prekomjerno povećanje novčane mase u optjecaju. Kada veća količina novca slijedi manjoj količini proizvoda i usluga, nastaje neuravnoteženost robno-novčanog odnosa što dovodi do logičnog rasta cijena i smanjenja vrijednosti novca. Inercijska inflacija ostaje na istoj stopi sve dok je neki događaj ne promijeni. Cijene i troškovi rastu po istoj stopi, kao i agregatna ponuda i potražnja. Zaustavljanje ili smanjivanje inflacije često dovodi do usporavanja gospodarskog rasta i povećanja nezaposlenosti.

Ulogu nadglednika i kontrolora inflacije u državi obično ima središnja banka koja sa svojom monetarnom politikom pokušava održati mjeru inflacije stabilnom (2-3%). Zbog svoje povezanosti za stopom nezaposlenosti, umjerena inflacija je poželjna. Na sljedećem grafikonu prikazana je stopa inflacije u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2006. do 2019. godine.

Grafikon 1 Godišnja stopa inflacije u RH

Izvor: izrada autora prema Državni zavod za statistiku, *Kalkulator inflacija*, URL:

<https://www.dzs.hr/app/rss/stopa-inflacije.html> (15.1.2020.)

3.2.4. Kamatna stopa

Kamata je naknada za pozajmljeni novac. Naknada koja se plaća za pozajmljivanje novca na određeno vrijeme obično je izražena kao godišnji postotak glavnice. Taj postotak je kamatna stopa pa se može reći da je kamatna stopa povrata prema kojoj zajmoprimac uz vraćanje glavnice plaća naknadu zajmodavcu.²²

U gospodarstvu su brojne različite kamatne stope na pozajmljivanje i na štednju, a ovise o više činitelja kao što su, primjerice tko pozajmljuje, od koga pozajmljuje ili na koji rok to čini. Međutim, većina kamatnih stopa teži zajedničkom kretanju na gore ili na dolje, pa se uobičajeno u makroekonomskoj analizi razmatra jedna kamatna stopa kao da je zajednička za cjelokupno gospodarstvo.

Slično kao i sa mjerenjem GDP-a, i s kamatnom stopom se javljaju problemi nominalne i realne kamatne stope. Nominalna je kamatna stopa ona koja je dogovorena i koja se plaća. To je, primjerice, stopa koju vlasnici kuće plaćaju za hipotekarni kredit ili iznos koji štedište dobivaju za štedni depozit. Dužnici plaćaju, a štedište primaju kamate po nominalnoj stopi. Međutim, i jednima i drugima nije važan jedino nominalni iznos koji plaćaju odnosno primaju, nego i koliko se robe, usluga ili drugih stvari može kupiti tim novcem. Ekonomisti to nazivaju kupovnom moći novca, koja s vremenom obično opada jer cijene rastu zbog inflacije. Oduzimanjem tog gubitka kupovne moći od nominalne kamatne stope može se utvrditi realna kamatna stopa na kredit odnosno štednju. Primjerice, osoba koji je položila iznos od 1000 € na štedni račun na godinu dana može dobiti nominalnu kamatnu stopu u visini 2,5% te za godinu dana primiti 1025 €. Međutim, ako cijene porastu za 3 %, trebat će 1030 € da bi kupila istu robu ili usluge koje su godinu dana prije koštale 1000 €. To znači da je realni prinos zapravo – 0,5 %. To je realna kamatna stopa i izračunava se oduzimanjem stope inflacije (3%) od nominalne kamatne stope (2,5%).

Tablica 2 Nominalna i realna kamatna stopa

Realna kamatna stopa (engl. <i>real interest rate</i>) na ulog	Stopa je po kojoj se realna vrijednost ili kupovna moć tog uloga povećala u vremenu
Nominalna kamatna stopa (engl. <i>nominal interest rate</i>) na ulog	Stopa je po kojoj se nominalna vrijednost uloga povećala u vremenu

²² Benić, Đ. (2016): *Makroekonomija*, Zagreb: Školska knjiga, str. 34

Kada se pozajmljuje ili kada se polaže depozit na račun u banci, nominalna se kamatna stopa unaprijed zna, a realna kamatna stopa se ne zna jer ovisi o stopi inflacije koja će se znati tek kad prođe godinu dana. Obzirom kako zajmodavci, zajmoprimci i depozitori ne znaju kolika će stvarno biti realna kamatna stopa, odluku o tome koliko dati ili uzeti u zajam ili koliki depozit položiti donose na temelju realne kamatne stope za koju očekuju da će se ostvariti. Kako nominalnu kamatnu stopu znaju, očekivana realna kamatna stopa ovisi o tome koliko inflaciju očekuju.

Očekivana realna kamatna stopa (engl. *expected interest rate*) otuda je jednaka nominalnoj kamatnoj stopi umanjenoj za očekivanu stopu inflacije.²³ Ukoliko su očekivanja ispravna, pa očekivana i stvarna inflacija budu jednake, tada će očekivana realna kamatna stopa i realna kamatna stopa biti jednake.

Postoje različite metode mjerenja očekivane stope inflacije (ispitivanja očekivanja pojedinca, predviđanje instituta ili vlade i sl.) no nisu savršene pa svako mjerenje očekivane realne kamatne stope koje provode ekonomisti sadržava određenu pogrešku.

²³ Benić, Đ. (2016): *Makroekonomija*, Zagreb: Školska knjiga, str. 35

4. EKONOMSKE POLITIKE

Ekonomске politike podrazumijevaju dijelove državne politike koja se bavi odnosom države i gospodarstva na način da različitim aktivnostima države i drugih nosioca ekonomsko-političkog odlučivanja stvaraju povoljne društvene klime za optimalan gospodarski i ekonomski razvoj. Glavna zadaća ekonomske politike je stvoriti gospodarskim subjektima takvo institucionalno okruženje s takvim sustavom parametara koji će stimulirati ponašanje ekonomskih subjekata koje vodi njihovim parcijalnim ravnotežama, odnosno općem društvenom optimumu. To čini uporabom ekonomske politike, a u sklopu nje prije svega fiskalnom i monetarnom politikom nastoji ukloniti nezaposlenost i inflaciju te strateški na dugi rok djelovati stabilizacijski.²⁴

4.1. Monetarna politika

Monetarna politika je dio ekonomske politike kojom država različitim instrumentima (politikom otvorenog tržišta, politikom diskontne stope i politikom obveznih pričuva) kontrolira ponudu novca i tako utječe na gospodarska kretanja. Monetarna politika predstavlja skup pravila, propisa, mjera i instrumenata kojima se regulira količina, struktura i dinamika novčane mase, kao i optjecaj novca na razini nacionalnih, odnosno državnih ekonomija. Osnovna je zadaća monetarne politike praćenje i uvažavanje promjena u optjecaju novca kao i usmjeravanje i korigiranje istih kroz utjecaj na transmisijski mehanizam.²⁵ Monetarna politika, kao i sve druge organizacije, udruženja ili djelatnosti temelji se na određenim ciljevima kojima na posljetku teži i želi ih postići. Osnovni cilj monetarne politike u većini zemalja je održavanje stabilnosti cijena. Ostali ciljevi su:

- visoka stopa zaposlenosti,
- ekonomski rast,
- stabilnost kamatnih stopa,
- stabilnost financijskih tržišta te
- stabilnost na deviznom tržištu.

²⁴ Ibidem, str. 470

²⁵ Perišin, I., Šokman, A. (1992): *Monetarno – kreditna politika*, Zagreb: Informator, str. 9

Za postizanje maksimalne efikasnosti monetarne politike služe razni instrumenti koji podrazumijevaju sredstva i metode kojima središnja banka raspolaže da bi ostvarila osnovni cilj, održati stabilnost cijena. Tri su najvažnija instrumenta kojima se može djelovati kako bi se proširio ili suzio novčani opticaj te stabilizirala gospodarska kretanja, a to su:²⁶

- politika otvorenog tržišta,
- politika diskontne stope te
- politika obveznih pričuva.

Politika otvorenog tržišta značajan je instrument monetarno kreditne politike kojega koriste središnje banke razvijenih tržišnih ekonomija sa ciljem reguliranja mase novca u opticaju. Predmet kupoprodaje na otvorenom tržištu središnje banke javljaju se kratkoročni državni vrijednosni papiri, vrijednosni papiri za koje država jamči, vrijednosni papiri čiju emisiju vrši središnja banka te drugi kratkoročni vrijednosni papiri s određenom kamatnom stopom. Središnja banka na otvorenom tržištu prilikom plasiranja i kupovine vrijednosnih papira preuzima ulogu inicijatora i organizatora. Diskontna politika predstavlja tipičan instrument monetarne politike kojim koriste središnje banke tržišnih ekonomija. Promjenom visine diskontne stope središnje banke mogu indirektno djelovati na visinu novčane ponude i usmjeravati kretanje potražnje za novcem. Ukoliko na primjer središnja banka želi smanjiti ponudu novca kako bi obuzdala ili spriječila inflaciju određuje diskontnu stopu na višoj razini od trenutne razine tržišnih kamatnjaka. Za sve sudionike novčanog tržišta to znači direktni signal da je novac postao skuplji, jer za isti iznos zaduženja kod središnje banke treba platiti veću kamatu. Politika obveznih rezervi sastoji se u određivanju stope obvezne rezerve i drugih uvjeta koji određuju visinu obveznih rezervi koje poslovne banke trebaju obračunati i izdvojiti na depozite. Da bi poslovne banke mogle osigurati svoju likvidnost, moraju držati jedan dio gotovog novca u obliku rezervi likvidnosti. Budući je držanje takvih rezervi nužna pretpostavka normalnog funkcioniranja poslovnog bankarstva, središnja banka kao vrhovna monetarna vlast propisuje obvezu držanja te rezerve određujući tzv. stopu obvezne rezerve.

Monetarna politika dijeli se na dvije vrste:²⁷

- restriktivna monetarna politika i
- ekspanzivna monetarna politika.

²⁶ Benić, Đ. (2016): *Makroekonomija*, Zagreb: Školska knjiga, str. 231

²⁷ Lovrinović, I., Ivanov, M. (2009): *Monetarna politika*, Zagreb: RRIF plus, str. 201

Restriktivna monetarna politika, preko pogoršanja kreditnih uvjeta (rasta kamatnjaka) i smanjenja iznosa raspoloživih kredita banaka, ograničava rast potražnje i djeluje u pravcu snižavanja inflacije. Ekspanzivna monetarna politika obično se provodi tako da središnja banka na otvorenom tržištu, tj. na sekundarnom tržištu vrijednosnih papira kupuje državne obveznice. To znači da ekspanzivna monetarna politika na početku potiče pad kamatnjaka, a u kasnijoj fazi uzrokuje njegov rast.

Složenost sustava provođenja monetarne politike očituje se u korištenju instrumenata monetarne politike kojima se nastoji djelovati na ostvarenje krajnjih i eventualno intermedijarnih ciljeva.²⁸ Kao krajnji cilj monetarne politike u većini slučajeva predstavlja se stabilnost cijena. Taj krajnji cilj monetarne politike definiran je zakonom i javno se objavljuje. Intermedijarni ciljevi služe središnjoj banci kao pomoćni ciljevi u ostvarivanju glavnog temeljnog cilja. Osim krajnjih i intermedijarnih ciljeva monetarne politike moguće je postojanje i dodatnih operativnih ciljeva koji se ugrađuju u strategiju provođenja monetarne politike stoga što su visoko osjetljivi na instrumente te politike. Navedeno podrazumijeva strategiju vođenja monetarne politike u kojoj se instrumentima izravno djeluje na operativne ciljeve, a u nastavku putem operativnih ciljeva na intermedijarne ciljeve. U konačnici intermedijarnim ciljevima središnje banke nastoje ostvariti svoje konačne ciljeve.

4.2. Fiskalna politika

Fiskalna politika je dio ekonomske politike, tj. područje javnih financija u kojima se uporabom fiskalnih instrumenata ili instrumenata javnih prihoda i rashoda utječe na ostvarivanje ciljeva ekonomske politike te se odnosi na oporezivanje i javnu potrošnju.²⁹ Naziv „fiskalna politika“ potječe od engleskih riječi „*fiscal policy*“, što u doslovnom prijevodu znači „politika javnih prihoda“. Fiskalna se politika sastoji od politike opće potrošnje (proračunska politika, odnosno javni rashodi) i porezne politike.

Fiskalna politika ima nekoliko funkcija:

- stabilizacijska funkcija - nosioci fiskalne politike nastoje da njenim instrumentima osiguraju gospodarsku stabilnost kao osnovu za nesmetano obavljanje ekonomskih

²⁸ Ibidem, str. 206

²⁹ Benić, Đ. (2016): *Makroekonomija*, Zagreb: Školska knjiga, str. 240

aktivnosti, država utječe na “izglađivanje” oscilacija gospodarskih aktivnosti do kojih dolazi djelovanjem tržišnih čimbenika,

- alokativna funkcija - fiskalnom politikom i njenim instrumentima odnosno politikom javnih prihoda i javnih rashoda utječe se na odluke gospodarskih subjekata u vezi sa alokacijom oskudnih resursa na različite djelatnosti, država ima zadaću utjecati na ulaganje i upotrebu gospodarskih resursa sa ciljem da osigura ponudu javnih i privatnih dobara (financira se iz poreza) te
- redistributivna funkcija – fiskalna politika omogućuje nesmetanu opskrbu javnim dobrima, odvijanje javne potrošnje i transfer sredstava prema ugroženim dijelovima stanovništva.

Ciljevi fiskalne politike ostvaruju se kroz javne prihode, javne rashode, fiskalni deficit i javni dug. Osnovni ciljevi fiskalne politike podudaraju se sa osnovnim ekonomskim ciljevima društva, a to su:

- visoka (puna) zaposlenost,
- niska i stabilna inflacija,
- održiva platno bilančna pozicija te
- visok i stabilan privredni rast.

Postoje globalni i specifični ciljevi. U globalne ubrajamo: gospodarski rast i razvoj kroz poticanje društvenog proizvoda, ekonomsku ravnotežu i stabilnost cijena te pravedniju raspodjelu dohotka. U specifične ciljeve ubrajamo: financiranje ponude javnih dobara i usluga, ravnomjerniju socijalnu raspodjelu javne potrošnje te strukturno – razvojnu funkciju.

Instrument je sredstvo pomoću kojeg se određeni cilj ostvaruje. To može biti neka ekonomska veličina ali i neka od institucija gospodarskog sustava (kamatna stopa, porez i dr.). Da bi se neka varijabla mogla definirati kao instrument ekonomske politike ona mora biti upravljiva glede svog kvalitativnog i kvantitativnog određenja, djelotvorna glede ostvarenja određenog cilja i mora se razlikovati u odnosu na druge instrumente sa stajališta upravljivosti i posebno učinkovitosti. Instrumenti fiskalne politike osobito se koriste za ostvarivanje ciljeva ekonomske politike. Odnos ciljeva i instrumenata pripada centralnim i najsloženijim pitanjima teorije ekonomske politike. Na relaciji ciljevi - instrumenti rješava se pitanje konzistentnosti ekonomske politike koja je ključna za njezinu učinkovitost.

S obzirom na način provođenja, ukupna se fiskalna politika sastoji od diskrecijske ili tekuće fiskalne politike, ugrađenih ili automatskih stabilizatora te proračunskog deficita.³⁰

- Diskrecijska državna politika svjesno je državno reguliranje potrošnje i poreznih aktivnosti. Korištenjem javnih prihoda i javnih rashoda utječe na gospodarska kretanja. Mjere koje se tiču ukidanja postojećih ili drugih elemenata oporezivanja, promjena veličine i strukture javnih rashoda i slično. Obično se smatra da je fiskalna politika djelotvornija u upravljanju potražnjom nego ponudom, tj. u ostvarivanju stabilizacijskih ciljeva nego u ostvarivanju dugoročnih ciljeva gospodarskog rasta i razvoja.
- Ugrađeni ili automatski stabilizatori na agregatnu potražnju djeluju automatski bez ljudske intervencije te djeluju u smjeru stabiliziranja gospodarstva. Ugrađeni stabilizatori se najčešće vezuju za tri fiskalna instrumenta; proporcionalno ili progresivno oporezivanje dohotka pojedinca i dobiti trgovačkih društava te naknade za nezaposlene.
- Proračunski deficit - državni rashodi su veći od prihoda. U situaciji ekonomske recesije je preniska efektivna potražnja, subjekti štede, ne investiraju, očekivanja su negativna. Onda država nudi obveznice privatnom sektoru pri čemu se uštedevina tih subjekata troši za kupnju obveznica. Deficitom se stvara dodatna potražnja pri čemu treba paziti na odnose ponude i potražnje – država treba biti u stanju poravnati svoje obveze i paziti da ne dođe do inflacije. Ona predstavlja kombinaciju tržišnog i netržišnog reguliranja, regulira opću socijalnu politiku na području kulture, zdravstva, školstva i slično.

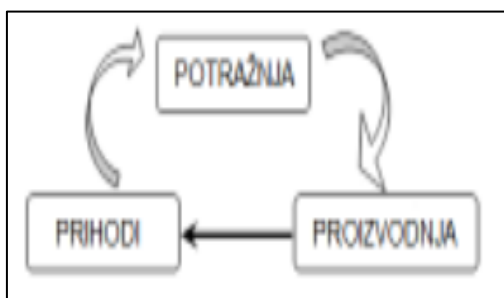
³⁰ Benić, Đ. (2016): *Makroekonomija*, Zagreb: Školska knjiga, str. 241

5. BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (BDP)

Najpoznatija i najčešće rabljena mjera agregatne ekonomske aktivnosti, odnosno agregatnog outputa pojedinih gospodarstava jest bruto domaći proizvod (engl. *gross domestic product*).³¹

Bruto domaći proizvod (engl. *Gross Domestic Product*) glavni je makroekonomski pokazatelj, odnosno mjerilo gospodarske aktivnosti neke zemlje u određenoj godini. Pomoću njega se u novčanim jedinicama iskazuje vrijednost ukupne proizvodnje unutar granica određene zemlje ili države. Na BDP se može gledati kao na poveznicu tri strane ekonomije: potražnje, proizvodnje i dohotka, što je prikazano na slici 1.

Slika 1 BDP kao poveznica tri strane ekonomije

Izvor: Frajman Ivković, A. (2012): *Progres društva vođen subjektivnim blagostanjem: indeks sreće građana*, Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet, str. 34

Bruto domaći proizvod (BDP) definira se kao tržišna vrijednost svih finalnih roba i usluga proizvedenih u nekoj zemlji tijekom danog razdoblja. Sasvim očito je da je BDP vrlo složena mjera vrijednosti ekonomske aktivnosti. Kako bi se dobila potpunija slika stanja ekonomije jedne države postoji niz drugih parametara koji se izračunavaju. Neki od njih su bruto nacionalni proizvod (BNP), neto nacionalni proizvod (NNP), nacionalni dohodak, osobni dohodak, raspoloživi osobni dohodak.³² Bruto nacionalni proizvod je ukupni dohodak koji su zaradili trajni rezidenti države, odnosno njeni državljani. Od BDP-a se razlikuje po tome što uključuje i onaj dohodak koji su naši državljani zaradili u inozemstvu, a isključuje dohodak koji su strani državljani zaradili u našoj zemlji. Neto nacionalni proizvod (NNP) je

³¹ Benić, Đ. (2016): *Makroekonomija*, Zagreb: Školska knjiga, str. 13

³² Mankiw, G. N. (2006): *Osnove ekonomije*, Zagreb: Mate, str. 500

ukupan dohodak rezidenata određene države (BNP) koji je umanjen za gubitke nastale zbog amortizacije.

5.1. Povijest BDP-a

S ciljem praćenja ekonomskih aktivnosti koje se odvijaju unutar države koriste se nacionalni računi. Nacionalni računi mogu dati sveobuhvatnu sliku određene države te njezinih ukupnih aktivnosti koje se u javnosti najčešće prezentiraju statističkim tablicama i grafikonima. Prve procjene nacionalnih računa u zapadnom svijetu napravljene su u Engleskoj 1665. godine od strane Thomasa Pettya čiji je glavni cilj bio procijeniti poreznu sposobnost države.

Cobb i dr. (1995.) u pogledu nastanka nacionalnih računa navode kako je 1931. godine grupa eksperta pozvana odgovoriti na tekuća pitanja o ekonomiji jer su zadnji podaci bili zastarjeli. Senat je 1932. zamolio tadašnje ministarstvo trgovine (*engl. Commerce Department*) za pripremu opsežne procjene nacionalnog dohotka. Jedinstveni skup nacionalnih računa napravio je mladi ekonomist Simon Kuznets. To je bio prototip onoga što se u današnje vrijeme naziva BDP.

Prvo službeno izdanje podataka BDP-a u Sjedinjenim Američkim Državama objavljeno je 1942. godine, a ubrzano je potrebom procjene i povećanja proizvodnih mogućnosti u poslijeratnoj ekonomiji. BDP je tako stvoren u svjetlu velike depresije i Drugog svjetskog rata kako bi donositelji odluka na raspolaganju imali mjere ekonomskih aktivnosti. Nastanak BDP-a je zasigurno bio veliki korak za to vrijeme, no on se i kasnije pokazao vrlo korisnim s obzirom da 'traje' već 80-ak godina.

Metodologija BDP-a korištena u današnje vrijeme pripremljena je od strane Ujedinjenih naroda i sugerirana od SNA (Sustav nacionalnih računa). Svrha SNA je osigurati razumljiv konceptualni i računovodstveni okvir za analizu i procjenu ekonomskih učinaka. SNA se sastoji od koherentnog, konzistentnog i integriranog skupa makroekonomskih računa, završnih računa (bilanci) i tablica, a baziranih na međunarodno prihvaćenim i usuglašenim konceptima, definicijama, klasifikacijama i računovodstvenim pravilima.³³ Vijeće Europske unije je zajedno s Eurostatom prilagodilo i moduliralo osnove metodologije SNA 1993 za

³³ Frajman Ivković, A. (2012): *Progres društva vođen subjektivnim blagostanjem: indeks sreće građana*, Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet, str. 32

potrebe statističkih ureda EU čime je nastao Europski sustav nacionalnih i regionalnih računa (*engl. European system of national and regional accounts, ESA*). ESA je kompatibilna sa SNA te omogućava opisivanje ukupnih outputa regije, države ili skupine država, kao i vrednovanje i usporedbu s drugim ekonomijama. Novi SNA prihvaćen je i zajednički objavljen 1993. godine od strane pet organizacija: Statističkog ureda europskih zajednica, Međunarodnog monetarnog fonda, OECD-a, UNSD-a i regionalne komisije UN-a te Svjetske banke. Izdanje SNA 2008 iz 2009. godine, koje predstavlja ažuriranu i revidiranu verziju SNA iz 1993. godine, karakterizira pitanja vezana uz promjene u ekonomskom okruženju, napredak u metodološkim istraživanjima te je samo izdanje više prilagođeno potrebama korisnika.

5.2. Metode mjerenja BDP-a

Računi nacionalnog dohotka temelje se na ideji da se ekonomska aktivnost gospodarstva u određenom vremenu može mjeriti na tri načina: proizvodni pristup, potrošni pristup i dohodovni pristup.

Tablica 3 Mjerenje nacionalnog dohotka

Proizvodni pristup	Iznos proizvedenog outputa utrošenog u međufazama proizvodnje
Potrošni pristup	Iznos trošenja krajnjih kupaca outputa
Dohodovni pristup	Iznos primljenih dohodaka

Izvor: izrada autora prema Benić, Đ. (2016): *Makroekonomija*, Zagreb: Školska knjiga, str. 15

Sva tri pristupa daju drugačiji pogled na gospodarstvo, a ipak jednak rezultat. Proizvodni pristup mjeri ekonomsku aktivnost kao zbroj tržišnih vrijednosti svih konačnih proizvoda i usluga koji više ne ulaze u proces proizvodnje, već služe finalnoj potrošnji, a koji su proizvedeni u određenom razdoblju, uobičajeno u godini dana. Ekonomska se aktivnost mjeri zbrajanjem dodanih vrijednosti svih proizvođača, a one su jednake vrijednosti njihova outputa umanjenog za vrijednost kupljenih inputa od drugih proizvođača. U BDP ulaze i kapitalna dobra (trajna dobra) te investicije u zalihe (neprodani gotovi proizvodi, poluproizvodi te sirovi materijali). U BDP ulaze i usluge države (obrana, obrazovanje, zdravstvo) iako ne prolaze tržišno vrednovanje ali se vrednuju. U obračun ne ulaze aktivnosti

„uradi sam“ dok „podzemno gospodarstvo“ ulazi na način da statistički zavodi rade procjene tih vrijednosti.³⁴

Tablica 4 Proizvodni pristup računanju BDP-a

SEKTOR	DODANA VRIJEDNOST (MIL. KUNA)	UDIO U NACIONALNOJ BRUTO DODANOJ VRIJEDNOSTI
Poljoprivreda, lov i šumarstvo	19,011	6,4%
Prerađivačka industrija, rudarstvo i komunalne usluge	59,753	20,2%
Građevinarstvo	24,659	8,3%
Trgovina na veliko i malo	36,122	12,2%
Hoteli i restorani	12,791	4,3%
Prijevoz, skladištenje i veze	25,480	8,6%
Financijsko posredovanje i poslovanje nekretninama	67,743	22,9%
Javna uprava i obrana, obrazovanje, zdravstvo i socijala	49,870	16,9%
Bruto dodana vrijednost	295,430	100%
Porezi minus subvencije na proizvode	46,729	-
Bruto domaći proizvod	342,159	-

Izvor: izrada autora prema Kruger, D. (2009): *Makroekonomika*, Zagreb: Ekonomski fakultet, str. 27

Za razliku od proizvodnog pristupa, prema potrošnom se pristupu ekonomska aktivnost mjeri zbrajanjem iznosa koje su krajnji potrošači potrošili na kupnju proizvoda i usluga. Potrošni pristup daje drugačiju sliku komponenti BDP-a jer mjeri BDP kao ukupno trošenje na finalna dobra proizvedena u gospodarstvu u određenom razdoblju. Ukupno trošenje odnosi se na zbroj potrošnje kućanstva **C** (engl. *personal consumption*), brutoinvesticija **I** (engl. *gross private domestic investment*), državne potrošnje **G** (engl. *government purchases*) te salda izvoza i uvoza **X** i **M**, odnosno netoizvoza (engl. *net exports*), a može se prikazati sljedećom jednadžbom:

$$Y = C + I + G + (X - M) \quad (1)$$

³⁴ Benić, Đ. (2016): *Makroekonomija*, Zagreb: Školska knjiga, str. 17

Obuhvaća trošenje na finalne proizvode i usluge proizvedene u zemlji i inozemstvu (kasnije se uvoz oduzima od izvoza kako bi se dobila ukupna potrošnja na dobra proizvedena u domaćem gospodarstvu), a razvrstava se u tri kategorije: trajni proizvodi, potrošni proizvodi i usluge. Sastoje se od poslovnih fiksnih investicija (trošenje na strukturu - tvornice, skladišta), stambenih investicija (izgradnja kuća i apartmana) te investicija u zalihe odnosno promjene zaliha (jer su nužne u proizvodnji kao bilo koje drugo kapitalno dobro). ovdje je potrebno razlikovati bruto investicije i neto investicije. Bruto investicije jednake su neto investicijama uvećanim za amortizaciju pa obuhvaćaju sva proizvedena kapitalna dobra tijekom godine, i to ona dobra kojima je porastao kapital u gospodarstvu i ona kojima su zamijenjena stara, rashodovana kapitalna dobra.³⁵ Sastoje se od potrošnje države na tekuća proizvedena dobra, domaća i inozemna, s tim da ne obuhvaćaju transferna plaćanja (različite pomoći starijima, siromašnima i sl.) jer ona nisu potrošnja na tekuća proizvedena dobra, kao ni plaćanje kamata na nacionalni dug. Izvoz je umanjen za uvoz. Izvoz se daje ukupnom trošenju jer je to trošenje stranaca na finalna dobra proizvedena u zemlji, a uvoz se oduzima od ukupnog trošenja jer je obuhvaćen u potrošnji kućanstva, investicijama i državnom trošenju. Prema tome, ukupna potrošnja obuhvaća samo trošenje na proizvode i usluge proizvedene u domaćem gospodarstvu.

Prema dohodovnom pristupu zbrajaju se dohodci primljeni od proizvođača, ali i dohodci proizvođača (profit nakon odbitka poreza) od države (porezi). Ono što prodavači primaju mora biti jednako onomu što kupci troše, a to je ukupan dohodak koji proizlazi iz ekonomske aktivnosti i obuhvaća primljene dohotke od proizvođača, profite i poreze. Otuda je ukupno trošenje jednako ukupnom dohotku, a kako je ono jednako i ukupnoj vrijednosti proizvodnje, tako i vrijednost dohotka i proizvodnje moraju biti jednake. Međutim, kako bi se mogla shvatiti ova metoda, potrebno je prije svega obratiti pažnju na neto nacionalni proizvod NNP, tj. neto domaći proizvod NDP te nacionalni dohodak ND. Nacionalni dohodak je sličan BDP-u, ali nije isto što i nominalni BDP. Neki ljudi u Hrvatskoj nisu Hrvati pa premda njihov rad pridonosi BDP-u Hrvatske, njihova primanja nisu dio nacionalnog dohotka. S druge strane postoje Hrvati koji proizvode robu i usluge izvan zemlje pa iako ne pridonose BDP-u Hrvatske, njihovi prihodi jesu dio nacionalnog dohotka. Kada se BDP-u dodaju prihodi od vlasništva nad faktorima proizvodnje u ostatku svijeta (prihodi Hrvata koji nisu zarađeni u Hrvatskoj) i oduzmu prihodi stranaca od vlasništva nad domaćim faktorima proizvodnje, onda se dobije veličina koja se zove bruto nacionalni dohodak (BND). BND je ukupna vrijednost

³⁵ Benić, Đ. (2016): *Makroekonomija*, Zagreb: Školska knjiga, str. 18

sve robe i usluga koje su proizveli Hrvati, dok je BDP vrijednost sve robe i usluga proizvedenih u Hrvatskoj. Ima i drugih dijelova BND-a koji nisu dio nacionalnog dohotka. Najprije je potrebno oduzeti amortizaciju. Amortizacija kapitala je trošak proizvodnje u nacionalnom gospodarstvu pa njegovo oduzimanje daje neto vrijednost ekonomskih aktivnosti. BND umanjen za amortizaciju jednak je neto nacionalnom dohotku (NND). Kad se od NND-a oduzmu porezi na dodanu vrijednost te prirezi, dobije se nacionalni dohodak.³⁶ Prema dohodovnom pristupu, nacionalni dohodak se odnosi na najveći dio BDP-a, a dobiva se zbrajanjem pet vrsta dohodaka (Tablica 5).

Tablica 5 Dohodci koji čine nacionalni dohodak

Kompenzacija zaposlenima	Dohodak radnika - plaće, nadnice, beneficije, doprinosi socijalnom osiguranju i mirovinskom fondu - bez dohotka samozaposlenih
Vlasnički dohodci	Dohodci od rada i kapitala samozaposlenih
Dohodak od renti	Dohodak koji se zarađuje iznajmljivanjem zemlje ili građevina
Profit korporacija	Razlika između prihoda i troškova korporacija iz koje se plaća porez na dohodak korporacije i dividende dioničarima, a ostatak ostaje u korporaciji
Neto kamate	Razlika između zarađenih kamata od poslovanja i inozemnih izvora i isplaćenih kamata koje pojedinci ostvaruju

Izvor: izrada autora prema BeniĆ, Đ. (2016): *Makroekonomija*, Zagreb: Školska knjiga, str. 20

Osim nacionalnog dohotka, potrebno je obračunati još tri stavke kako bi se dobio BDP.

Tablica 6 Stavke za obračun nacionalnog dohotka

Neizravni poslovni porezi	$NI + \text{neizravni poslovni porezi} = NNP$
Amortizacija	$NNP + \text{amortizacija} = BNP$
Netoplaćanja činitelja iz inozemstva	$BNP - NNF = BDP$

Izvor: izrada autora prema BeniĆ, Đ. (2016): *Makroekonomija*, Zagreb: Školska knjiga, str. 20

³⁶ Kruger, D. (2009): *Makroekonomika*, Zagreb: Ekonomski fakultet, str. 32

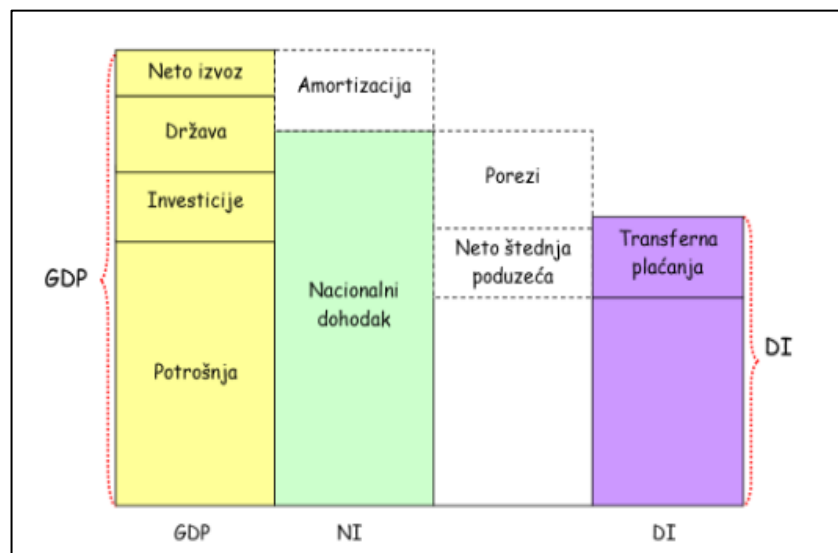
5.3. Od raspoloživog do nacionalnog dohotka

Cjelokupni nacionalni dohodak ne raspoređuje se kućanstvima. Osobni dohodak kućanstva PI (engl. *personal income*) jesu dohodci koji stvarno primaju kućanstva.³⁷ Dio nacionalnog dohotka koji je zarađen, ne prima se, a sastoji se od poreza na dobit korporacija, neraspoređenih profita korporacija te doprinosa socijalnom osiguranju. Međutim, kućanstva ne mogu trošiti cjelokupni osobni dohodak što nas dovodi do osobnog raspoloživog dohotka.

Osobni raspoloživi dohodak DI (engl. *disposable income*) jednak je osobnom dohotku umanjenom za osobne poreze koji se sastoje od poreza na nasljeđe, poreza na imovinu te poreza na osobne dohotke.³⁸ Raspoloživi dohodak odgovara na pitanje koliko novaca godišnje kućanstvo zapravo ima na raspolaganju. Izračunavamo ga tako da od tržišnih i transfernih dohodaka kućanstava oduzmemo poreze. Raspoloživi dohodak je zapravo ono što potrošači dobiju na ruke i čime mogu raspolagati kako žele.

Nacionalni dohodak jest ukupni dohodak rada, kapitala i zemlje, a dobiva se oduzimanjem amortizacije od BDP-a.³⁹ On je jednak ukupnim naknadama za rad, dohotku od najamnina, neto kamatama, dohotku vlasnika i dobiti korporacija. Vežu BDP-a i nacionalnog dohotka može se primijetiti u prva dva stupca (Slika 2).

Slika 2 Čimbenici BDP-a

³⁷ Benić, Đ. (2016): *Makroekonomija*, Zagreb: Školska knjiga, str. 21

³⁸ Benić, Đ. (2016): *Makroekonomija*, Zagreb: Školska knjiga, str. 21

³⁹ Samuelson, P. A. (2000): *Ekonomija*, Zagreb: Mate, str. 125

Cijeli se nacionalni dohodak ne raspoređuje na osobe. Prvo se od nacionalnog dohotka oduzimaju profiti korporacija jer se dio isplaćuje za porez na dobit, dio ostaje korporaciji, a zatim se dodaje dohodak od imovine koja primaju kućanstva. Isto tako, sav iznos kamata poduzeća ne plaćaju kućanstvima. Dio se plaća bankama, a dio inozemstvu. Prema tome, oduzimaju se sva plaćanja neto kamata poduzeća i ostatka svijeta, a dodaje se natrag osobni dohodak od kamata koji su kućanstva odnosno pojedinci primili. Kućanstva primaju dohodak ne samo iz proizvodnje nego i od transfera koji se dodaju, ali ne moraju oduzeti doprinosi socijalnom (mirovinskom) osiguranju koje plaćaju radnici. Sljedeća tablica prikazuje kako se od nacionalnog dohotka dobiva raspoloživi dohodak na primjeru SAD-a iz 2006. godine.

Tablica 7 Obračun raspoloživog dohotka, SAD (mlrd. USD)

Nacionalni dohodak	10.790	
- profiti korporacija		-1.700
+ dohodak od imovine		+1.656
- neto kamate		-509
+ osobni transferi		+1.602
- doprinosi za socijalno osiguranje		-956
= osobni dohodak	10.883	
- osobna porezna i neporezna plaćanja		-1.360
= osobni raspoloživi dohodak	9.523	

Izvor: izrada autora prema Benić, Đ. (2016): *Makroekonomija*, Zagreb: Školska knjiga, str. 21

5.4. Vrste BDP-a

Kada ekonomisti govore o BDP-u, u tom slučaju uglavnom govore o realnom BDP-u, a tek rijetko o nominalnom BDP-u. Nominalni BDP održava cijene i količine roba i usluga proizvedenih u određenoj ekonomiji. S druge strane, koristeći se stalnim cijenama, odnosno cijenama koje su prevladavale u baznoj godini, realni BDP održava samo količinu proizvedenih roba i usluga.⁴⁰ Pored realnog i nominalnog BDP-a, razlikuju se još potencijalni te ostvareni BDP.

⁴⁰ Mankiw, G. N. (2006): *Osnove ekonomije*, Zagreb: Mate, str. 138

5.4.1. Potencijalni BDP

Svako nacionalno gospodarstvo raspolaže određenim količinama dobara i usluga koji ulaze u proizvodni proces. Ta dobra i usluge nazivamo inputima jer se troše u proizvodnji i svoju vrijednost prenose na novi proizvod ili uslugu. Osnovna karakteristika inputa je oskudnost, što znači da ih niti jedno gospodarstvo nema u neograničenim količinama te ih u proizvodnom procesu moraju iskorištavati vrlo pažljivo. Ako jedno gospodarstvo u potpunosti upotrebljava sve raspoložive inpute, rezultat njegove proizvodnje jest da je BDP najveći mogući i to je potencijal BDP.

5.4.2. Ostvareni BDP

Ostvareni BDP jest vrijednost proizvodnje koju je ostvarilo jedno gospodarstvo u nekom vremenskom razdoblju odnosno vrijednost finalne proizvodnje nekog gospodarstva. Kada se oduzme potencijalni BDP od ostvarenog BDP dobijem se BDP jaz.

Cilj svakog gospodarstva jest što manji BDP jaz, odnosno da ostvareni BDP bude isti ili što bliže potencijalnom. Razlog zbog kojeg svako gospodarstvo želi da je što manja ili nikakva razlika između potencijalnog i ostvarenog BDP-a jest ta da ako je razlika mala, govorimo o recesiji u gospodarstvu odnosno o razdoblju u kojem realni BDP pada najmanje tijekom dva uzastopna tromjesečja, a što je veća govorimo o depresiji ili o razdoblju u kojem dolazi do pada BDP-a neke države većeg od 10 posto ili produžene recesije koja traje duže od 2 godine.

5.4.3. Nominalni BDP

Problem kod nominalnog BDP-a je taj što se tijekom vremena količina dobara mijenja, ali i njihova cijena. Ekonomistima je važna samo realna promjena količine, a promjenu cijene žele isključiti. Postavlja se pitanje zašto je žele isključiti? Odgovor na ovo pitanje može se dobiti kroz primjer recesije. U vrijeme recesije dolazi do pada proizvodnje, posljedično tome dolazi do rasta cijena. Ako je rast cijena veći od pada proizvodnje tada će nominalni BDP rasti, a realni BDP će padati. Upravo zbog toga, realni BDP je relevantnija mjera od nominalnog BDP-a. Nominalni BDP se koristi za mjerenje ukupne aktivnosti u gospodarstvu u tekućim cijenama, ujedno opisuje i ukupnu razinu proizvodnje. Kako bi se dobila vrijednost

nominalnog BDP-a potrebno je zbrojiti proizvedene količine finalnih dobara i usluga te ih pomnožiti s njihovim tekućim cijenama. S obzirom da tekuće cijene nisu stalne nego se mijenjaju iz različitih razloga, nominalnim BDP-om se prikazuje kretanje realnog BDP-a, ali i kretanje cijena. Iz toga slijedi da se realni BDP izračunava tako da se iz nominalnog BDP-a isključi utjecaj kretanja cijena.⁴¹ Odnosno, realni BDP se dobiva inflacioniranjem ili deflacioniranjem nominalnog BDP-a pri čemu se BDP preračunava na stalne cijene.

5.4.4. Realni BDP

Realni BDP odnosi se na vrijednost svih finalnih dobara i usluga pomnoženih sa njihovim stalnim cijenama. Realni BDP dobiva se inflacioniranjem ili deflacioniranjem nominalnog BDP-a, čime se BDP preračunava na stalne cijene. Iz toga proizlazi da ako se cijene u promatranom razdoblju povećavaju, njihov se utjecaj uklanja deflacioniranjem, a ako se smanjuju onda se provodi inflacioniranje. Dakle, deflacioniranje i inflacioniranje je postupak u kojemu se nominalni BDP dijeli s indeksom cijena da bi se dobio realni BDP (kod inflacije indeks je veći od 100 i provodi se deflacioniranje, a pri deflaciji indeks je manji od 100 i provodi se inflacioniranje).⁴² Nominalni BDP iskazuje se u dolarima, za područje eurozone u eurima dok se u Hrvatskoj iskazuje u kunama. Kako vrijeme prolazi tako cijene proizvoda i usluga rastu pa je tako nominalni BDP sve veći neovisno o količini proizvedenoga. Za mjerenje gospodarske aktivnosti neke zemlje ključan faktor je realni BDP koji se izračunava na sljedeći način:

$$\text{Realni BDP} = \frac{\text{Nominalni BDP}}{\text{Razina cijena}} \quad (2)$$

Kod bruto domaćeg proizvoda stopa rasta može biti pozitivna i negativna. Ukoliko je pozitivna stopa rasta bruto domaćeg proizvoda to se naziva ekspanzijom, dok se u obrnutom slučaju kod negativne stopa rasta koristi termin recesija.

Koristeći se pokazateljima kao što su nominalni i realni BDP može se izračunati treći pokazatelj koji se naziva deflatorom BDP-a. Deflator BDP-a računa se tako da tako da u

⁴¹ Benić, Đ. (2016): *Makroekonomija*, Zagreb: Školska knjiga, str. 23

⁴² Ibidem, str. 24

omjer stavi nominalni i realni BDP te taj omjer pomnoži sa sto što se može napisati u obliku jednadžbe na sljedeći način:

$$\text{Deflator BDP-a} = \frac{\text{Nominalni BDP}}{\text{Realni BDP}} \times 100 \quad (3)$$

Nominalni i realni BDP jednaki su u baznoj godini pa deflator BDP-a za baznu godinu uvijek iznosi 1, tj. 100 jer se zapravo indeksni brojevi često postavljaju da budu jednaki 100. Ukoliko zamislimo da količina roba i usluga raste iz godine u godinu, a cijena se ne mijenja, znači da imamo jednaki porast nominalnog i realnog BDP-a pa se u tom slučaju deflator ne mijenja. U obrnutom slučaju, količina proizvedenoga ostaje ista, ali se mijenjaju cijene, realni BDP se ne mijenja, ali pritom raste nominalni BDP pa raste i deflator. Može se zaključiti da deflator BDP-a pokazuje što se događa sa cijenama, a ne sa proizvedenim količinama.

5.5. Komponente bruto domaćeg proizvoda

Unutar neke ekonomije potrošnja može biti usmjerena na različite načine, pa tako i BDP uključuje sve oblike potrošnje na domaće proizvedene usluge i robe. Svaka je novčana jedinica potrošena unutar jedne od komponenata potrošnje pa je zbog toga BDP jednak njihovom zbroju. BDP uključuje sve oblike potrošnje na domaće proizvedene robe i usluge. Kako bi shvatili na koji način ekonomija koristi svoja oskudna sredstva ekonomisti često proučavaju različite vrste potrošnje koje čine sastavni dio BDP-a. U tu svrhu BDP (označen kao **Y**) dijele na četiri komponente: osobnu potrošnju (**C**), ulaganja ili investicijsku potrošnju (**I**), državnu potrošnju (**G**) i neto izvoz (**NX**):⁴³

$$Y = C + I + G + NX \quad (4)$$

Osobna potrošnja je potrošnja kućanstva na robe i usluge. „Robe“ uključuju potrošnju trajnih dobra poput automobila i kućanskih aparata te potrošnju netrajnih dobara poput hrane i odjeće. „Uslugama“ se smatraju neopipljiva dobra poput frizerskih i liječničkih usluga.

⁴³ Mankiw, G. N. (2006): *Osnove ekonomije*, Zagreb: Mate, str. 501

Potrošnja kućanstva na obrazovanje također je dio potrošnje usluga (iako postoji opravdani argument da bi se takva vrsta potrošnje mogla ubrojiti u sljedeću komponentu, tj. u ulaganja ili investicijsku potrošnju).⁴⁴ Primjer osobne potrošnje je kupnja hrane i pića ili automobila. Međutim, kada poduzetnik kupuje automobil koji će mu služiti, primjerice kao dostavno vozilo, tada se ta kupovina bilježi kao investicija. Međutim, ukoliko država kupuje automobil za svoje službenike, tada se ta kupovina bilježi kao finalna državna potrošnja. Ako govorimo o slučaju Hrvatske koja nije proizvođač automobila, može se primijetiti kako će sva tri automobila morati biti uvezena iz inozemstva te zbog toga neće povećati ukupan iznos BDP-a.⁴⁵

Ulaganja ili investicijska potrošnja je kupovanje roba koje će se koristiti u budućnosti za proizvodnju drugih roba i usluga. Sastoji se od zbroja izdataka tvrtkina nove zgrade, opremu (strojeve) i zalihe kojima se pribrajaju izdaci kućanstva na nove kuće i stanove. Razlikuju se tri kategorije izdataka: fiksne investicije u stambene objekte – nekretnine/novogradnje (izdaci kućanstva na kuće i stanove), ostale fiksne investicije (izdaci poduzeća na zgrade i opremu potrebnu za poslovanje) i investicije u zalihe (promjene zaliha poduzeća). Prikaz kumuliranja zaliha je važan. Primjerice, kada tvrtka Apple ne proda proizvedeni iPhone nego ga zadrži kao dio svojih zaliha, pretpostavlja se da je Apple sam sebi kupio iPhone pa to znači da se kod obračunavanja nacionalnog dohotka iPhone smatra Applovim ulaganjem. Ako ga Apple kasnije proda, ulaganje u zalihe će biti negativno.⁴⁶

Državnom potrošnjom smatraju se državni izdaci za robe i usluge mjesnih, državnih i saveznih vlasti. Ujedno uključuje i plaće državnih službenika kao i troškove javnih radova. Odnosno, u finalnu državnu potrošnju uključuju se tržišni i netržišni izdaci države. U tržišne izdatke se uključuju izdatci za lijekove, ortopedska pomagala te ostale proizvode koji su dostupni na tržištu. S druge strane, u netržišne izdatke ubrajaju se usluge države koje ona pruža npr. obrazovanje, socijalna te zdravstvena skrb i sl.

Neto izvoz je posljednja komponenta bruto domaćeg proizvoda, a definira se kao razlika potrošnje stranaca na domaće proizvedenu robu (izvoz) i domaće potrošnje na stranu robu (uvoz). Pojam „neto“ unutar izraza „neto izvoz“ ukazuje na činjenicu da se uvoz oduzme od izvoza i to zato što je uvoz roba i usluga sastavni dio nekih drugih komponenti BDP-a. Ovdje „izvoz“ predstavlja inozemnu potrošnju domaćih proizvoda. Uvoz s druge strane

⁴⁴ Ibidem, 504

⁴⁵ Andabaka, A. et al. (2016): *Gospodarstvo Hrvatske*, Zagreb: Ekonomski fakultet, str. 79

⁴⁶ Mankiw, G. N. (2006): *Osnove ekonomije*, Zagreb: Mate, str. 505

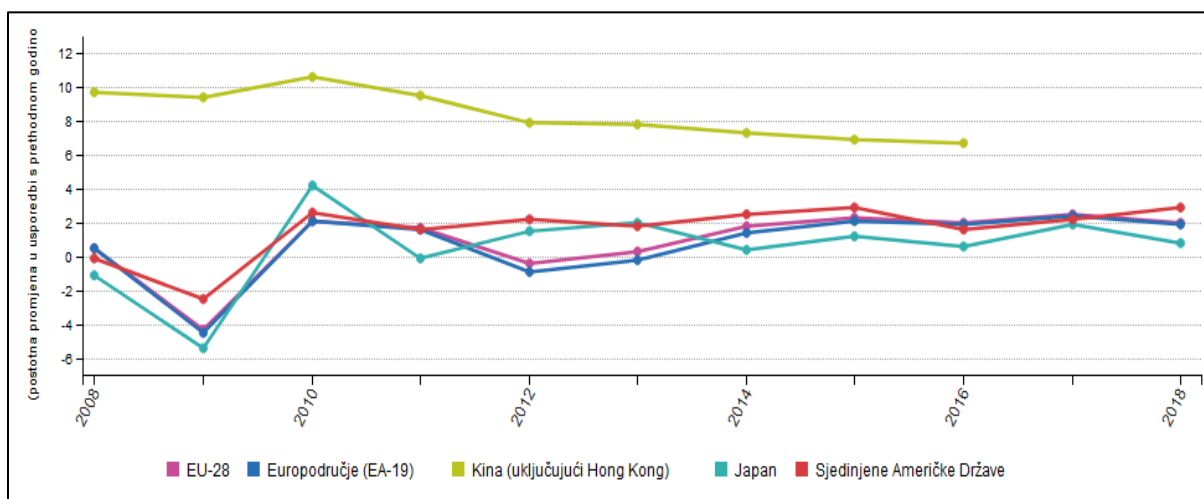
predstavlja domaću potrošnju inozemnih proizvoda i zato ima negativan predznak u jednadžbi BDP-a.

5.6. Kretanje BDP-a u državama EU-28

Globalna financijska i gospodarska kriza 2009. godine dovela je do velike recesije u EU-28, a oporavak je uslijedio 2010. godine. Kriza je počela i prije toga u Japanu i Sjedinjenim Američkim Državama, gdje su već 2008. zabilježene negativne (realne) godišnje stope promjene BDP-a. Zatim su 2009. bile još niže, a 2010. oporavile su se. S druge strane, gospodarski proizvod Kine (uključujući Hong Kong) nastavio je brzo rasti i tijekom krize (gotovo 10 % svake godine), a u godinama nakon nje taj je rast usporio, no i dalje je znatno veći nego u bilo kojem drugom gospodarstvu. Dolazak krize u EU-28 mogao se naslutiti još 2008., kada je zabilježeno znatno smanjenje stope povećanja BDP-a, a 2009. zabilježen je pad realnog BDP-a za 4,3 %. Oporavak u EU-28 doveo je do povećanja indeksa BDP-a (na temelju ulančanih vrijednosti) od 2,1 % u 2010., a u 2011. zabilježeno je dodatno povećanje od 1,7 %. Nakon toga, BDP se 2012. smanjio za 0,4 %, a zatim su zabilježeni progresivno veći porasti – 2013. za 0,3 %, 2014. za 1,8 %, a 2015. za 2,3 %. Od 2015. nadalje rast je bio relativno stabilan, između 2,0 % i 2,5 % svake godine sve do 2018. Stope promjene zabilježene u tom razdoblju u europodručju (EA-19) do 2011. bile su vrlo slične stopama u EU-28, ali smanjenje zabilježeno 2012. bilo je izraženije nego u EU-28 (–0,9 %) te se ponovilo i 2013. (–0,2 %).⁴⁷ Tijekom razdoblja 2014. – 2018. rast realnog BDP-a u europodručju bio je nešto slabiji nego u EU-28. Na slici 3 prikazan je realni rast BDP-a u razdoblju od 2008. do 2018. godine.

⁴⁷ Eurostat: Statistics explained, URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=National_accounts_and_GDP/hr (19.1.2020.)

Slika 3 Realni rast BDP-a (2008-2018)

Izvor: Eurostat: Statistics explained, URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=National_accounts_and_GDP/hr (19.1.2020.)

U EU-u rast realnog BDP-a znatno se razlikovao tijekom vremena te između država članica EU-a. Nakon što se 2009. BDP smanjio u svim državama članicama EU-a osim u Poljskoj, 2010. čak su 23 države članice zabilježile gospodarski rast (uz stagnaciju BDP-a u Španjolskoj), a 2011. rast je zabilježen u 24 države članice. Međutim, to se promijenilo 2012., kad je samo polovina (14) država članica zabilježila gospodarski rast, u Bugarskoj je razina gospodarske aktivnosti ostala nepromijenjena, a u ostalim državama članicama gospodarski se proizvod smanjio. Nakon toga većina država članica ponovno je zabilježila rast – u 2013. pozitivnu stopu promjene imalo je 17 država članica, u 2014. bilo ih je 25, u 2015. i 2016. bilo ih je 27, a u 2017. (prvi put od 2007.) i 2018. svih 28 država članica zabilježilo je pozitivnu stopu promjene. Jedina država članica koja je 2015. i 2016. imala negativnu stopu promjene bila je Grčka, koja je zabilježila padove od 0,4 % i 0,2 %. Prije toga, u 2014. godini zabilježila je rast od 0,7 % te šest uzastopnih smanjenja gospodarskog proizvoda u razdoblju 2008. – 2013. Najviše godišnje stope rasta realnog BDP-a u 2018. zabilježene su u Irskoj (8,2 %) i Malti (6,7 %), dok su najniže stope promjene zabilježene u Finskoj, Francuskoj (po 1,7 %), Danskoj (1,5 %), Njemačkoj, Ujedinjenoj Kraljevini, Belgiji (po 1,4 %) i Italiji (0,9 %). Tijekom navedenog razdoblja Poljska je svake godine zabilježila pozitivnu stopu promjene, a od navedenih zemalja koje nisu države članice EU-a to su postigli Albanija, Kosovo (podaci od 2008. do 2017.) i Kina (podaci od 2008. do 2016.). Belgija, Danska, Njemačka, Estonija, Irska, Francuska, Litva, Malta, Slovačka i Ujedinjena Kraljevina u 2018. po deveti su put zaredom imale pozitivnu godišnju stopu promjene. Isto su postigle i

Norveška, Švicarska i Sjedinjene Američke Države, dok je Turska u 2017. po osmi put zaredom imala pozitivnu godišnju stopu promjene.

Analiza kretanja u proteklom desetljeću pokazuje da su učinci globalne financijske i gospodarske krize uzrokovali smanjenje ukupnih rezultata gospodarstava država članica EU-a. Prosječna godišnja stopa rasta u razdoblju od 2008. do 2018. godine u EU-28 iznosila je 1,0 %, a u europodručju (EA-19) 0,8 %.⁴⁸ Prema tom pokazatelju najviši rast među državama članicama zabilježila je Irska (prosječan godišnji rast od 5,0 %), a slijede je Malta (4,8 %) i Poljska (3,4 %). S druge strane, u Grčkoj, Italiji i Hrvatskoj sveukupno kretanje realnog BDP-a u razdoblju od 2008. do 2018. godine bilo je negativno.

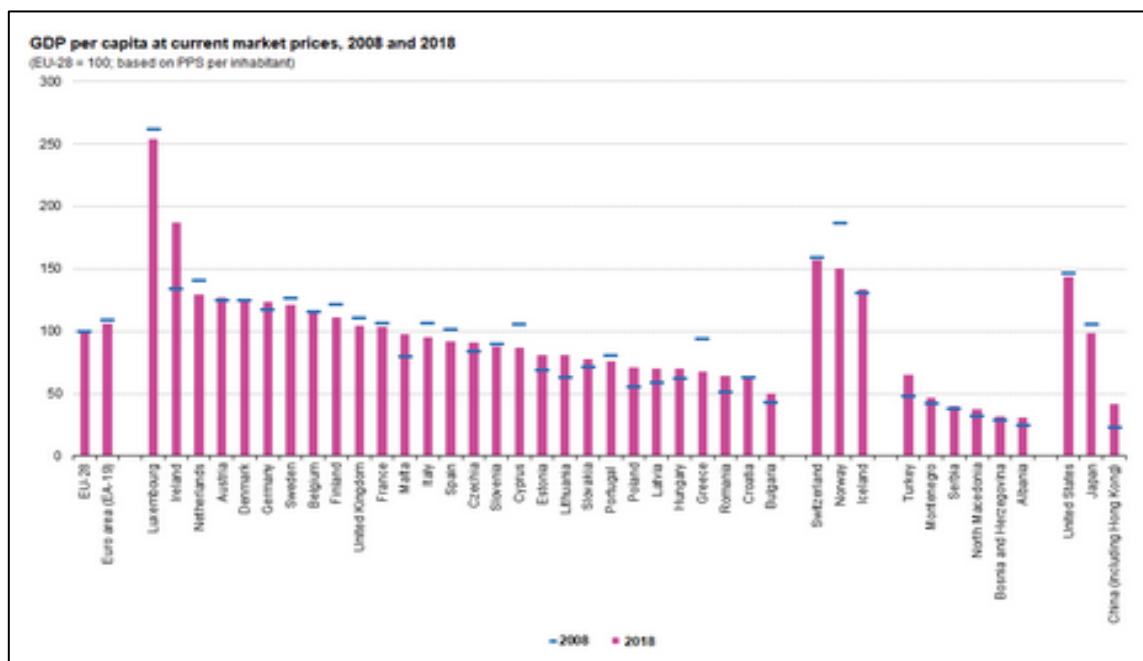
U 2018. godini, BDP u EU-28 dosegnuo je 15,9 bilijuna PPS (15 900 milijardi PPS). Za EU-28 jedan PPS iznosi jedan euro. Prema tim podacima BDP u EU-28 izražen u PPS-u bio je veći od BDP-a Sjedinjenih Američkih Država izraženog u PPS-u svake godine u razdoblju od 2008. do 2018. Zanimljivo je da je Kina u prošlosti imala nižu razinu gospodarskog proizvoda nego EU-28 ili Sjedinjene Američke Države, ali ta se situacija promijenila zahvaljujući brzom preobrazbi i neprekidnom rastu kineskog gospodarstva. U 2013. godini BDP Kine izražen u PPS-u prvi je put bio jednak kao BDP Sjedinjenih Američkih Država, a 2015. godine gospodarski proizvod Kine bio je veći od gospodarskog proizvoda zemalja skupine EU-28 (Kina se u tom položaju zadržala sve do danas).

Za ocjenjivanje životnog standarda obično se upotrebljava BDP po stanovniku, tj. BDP prilagođen veličini gospodarstva s obzirom na broj stanovnika. U 2018. prosječni BDP po stanovniku u EU-28 (u tekućim cijenama) iznosio je 30 900 EUR. Vrijednosti izražene u PPS-u prilagođene su razlikama među zemljama u razinama cijena. Relativni položaj pojedinih zemalja moguće je izraziti usporedbom s prosjekom za EU-28, koji je utvrđen tako da iznosi 100. U tom kontekstu najviša vrijednost među državama članicama EU-a zabilježena je za Luksemburg, gdje je BDP po stanovniku izražen u PPS-u 2018. iznosio otprilike 2,5 puta više od prosjeka za EU-28 (na što djelomično utječe velik broj prekograničnih radnika iz Belgije, Francuske i Njemačke). S druge strane, u Bugarskoj je BDP po stanovniku izražen u PPS-u bio upola manji od prosjeka za EU-28.

⁴⁸ Eurostat: Statistics explained, URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=National_accounts_and_GDP/hr (19.1.2020.)

Kretanja vrijednosti izraženih u PPS-u u proteklih deset godina upućuju na to da je došlo do djelomične konvergencije životnih standarda. Države članice koje su EU-u pristupile 2004., 2007. ili 2013. većinom su 2008. godine bile znatno ispod prosjeka za EU-28, no unatoč određenim poteškoćama tijekom globalne financijske i gospodarske krize 2018. nalazile su se bliže prosjeku za EU-28. Iznimke su Hrvatska, Slovenija i Cipar – Hrvatska je tijekom tog razdoblja ostala jednako udaljena od prosjeka za EU-28, Slovenija se pomaknula još dalje ispod prosjeka za EU-28 (od država članica iz skupine EU-15 to se dogodilo Grčkoj i Portugalu), a Cipar je bio iznad prosjeka za EU-28, ali pao je ispod njega (od država članica iz skupine EU-15 to se dogodilo i Italiji i Španjolskoj) – Slika 4. Dok su Irska, Njemačka, Austrija, Danska i Belgija od 2008. do 2018. godine zabilježile daljnji pomak prema gore u odnosu na prosjek za EU-28, preostale države članice iz skupine EU-15 – Nizozemska, Finska, Luksemburg, Ujedinjena Kraljevina, Švedska i Francuska – i 2008. i 2018. bile su iznad prosjeka za EU-28, ali 2018. bile su mu bliže.

Slika 4 BDP po glavi stanovnika u tekućim tržišnim cijenama, 2008. i 2018.

Izvor: Eurostat: Statistics explained, URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=National_accounts_and_GDP/hr (19.1.2020.)

BDP se može promatrati iz perspektive gospodarskog proizvoda te se iznosi pregled relativne važnosti 10 grana gospodarske aktivnosti s obzirom na njihov doprinos ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti u tekućim osnovnim cijenama. Od 2008. do 2018. godine udio

sektora industrije u dodanoj vrijednosti u EU-28 pao je za 0,3 postotna boda na 19,5 %, no ostao je malo veći nego sektor trgovine, prijevoza, smještaja i prehrambenih usluga, čiji je udio u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti 2008. i 2018. bio jednak (19,1 %). S druge strane, udio sektora javne uprave, obrane, obrazovanja, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi u ukupnoj dodanoj vrijednosti povećao se za 0,4 postotna boda te je 2018. dosegnuo 18,5 %. Sljedeća najveća skupina djelatnosti u 2018. prema bruto dodanoj vrijednosti bile su stručne, znanstvene, tehničke, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti, dalje u tekstu „sektor poslovnih usluga”, (11,2 %, a taj udio povećao se za 0,9 bodova od 2008. do 2018.) i poslovanje nekretninama (11,1 %; pad od 0,1 boda) te zatim građevinski sektor (5,6 %; pad od 0,8 bodova), informacijske i komunikacijske usluge (5,1 %; porast od 0,2 boda) te financijske i osiguravateljske usluge (4,8 %; pad od 0,4 boda). Najmanji doprinos imali su sektor umjetnosti, zabave i ostalih usluga (3,4 %; bez promjene) te poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (1,6 %; pad od 0,1 boda).

6. ANALIZA KRETANJA BDP-A U REPUBLICI HRVATSKOJ

Kretanje BDP-a u Hrvatskoj je odraz dugog razdoblja krize te lošeg položaja u odnosu na prosjek EU i prosjek zemalja usporedivih značajki. Takav položaj je posljedica nepostojanja modela koji bi omogućio stabilan i dinamičan rast gospodarstva u dugom razdoblju. Glavni čimbenik zaostatka Hrvatske je niski rast robnog izvoza. Turistički prihodi u Hrvatskoj čine najveći dio prihoda od izvoza usluga, međutim i oni nisu imali značajan utjecaj u odnosu na ostale države članice EU. Globalna kriza koja je započela 2008. godine imala je snažan utjecaj na Hrvatsku te je dovela do pada realne razine BDP-a u odnosu na pretkrizne godine.

Bruto domaći proizvod Republike Hrvatske obračunat je prema metodologiji Sustava nacionalnih računa Ujedinjenih naroda – SNA 2008 – i Europskog sustava nacionalnih računa – ESA 2010. Glavni izvori podataka za obračun BDP-a jesu Registar godišnjih financijskih izvještaja (za poduzetnike, banke i štedionice te osiguravajuća društva i ostale financijske ustanove), koji vodi Financijska agencija (Fina), godišnji financijski izvještaj za proračune i proračunske korisnike, statistički izvještaj za neprofitne institucije, godišnji podaci Porezne uprave za neinkorporirane jedinice i samozaposlene, statistička istraživanja, monetarna statistika i bilanca plaćanja Hrvatske narodne banke i fiskalna statistika Ministarstva financija.

6.1. Kretanje BDP-a od osamostaljenja do 2008. godine

Sam početak Hrvatske kao samostalne države obilježen je Domovinskim ratom, ratnim štetama i gubitkom tržišta zemalja bivše SFRJ. Stoga je prvih godina samostalnosti zabilježen izražen pad BDP-a koji je, prema statističkim podacima neusporedivima s onim za kasnije godine. Razdoblje od 1995. do 2008. godine i globalne ekonomske krize obilježeno je u Hrvatskoj rastom gospodarstva, izuzme li se 1999. godina obilježena posljedicama krize na Kosovu. Međutim, taj je rast bio umjeren, ili bolje reći nizak, uzme li se u obzir niska razina gospodarske aktivnosti u 1995. godini, odnosno niska baza. Pored toga, statistika po zemljama ponovo otkriva da je i u razdoblju od 1996. do 2008. godine Hrvatska rasla relativno sporo u usporedbi s članicama EU. Naime, BDP Hrvatske u tom je razdoblju realno povećan za 65,5%, dok je prosječan rast u članicama EU iznosio 82%.⁴⁹

Cijela je Europska unija zbog svoje znatno više razine razvijenosti rasla manjom dinamikom te je ukupan BDP u 2008. bio 35,4% veći nego u 1995. godini.⁵⁰ To je dovelo do blagog povećanja udjela Hrvatske u ukupnom BDP-u EU s 0,24% na 0,37% te do povećanja udjela u prosječnoj razini razvijenosti EU, mjenog iznosom BDP-a po glavi stanovnika korigiranog paritetom kupovne moći.

Razdoblje od 2000. do 2008. godine ponovo obilježava znatan rast BDP-a, uz prosječnu stopu rasta od 4,2%. Također, treba napomenuti da se investicije u fiksni kapital često povezuju s relativno visokim rastom BDP-a u tom razdoblju. To je relativno točno jer je njihov rast bio tek nešto manji od realnog povećanja vrijednosti osobne potrošnje i izvoza roba i usluga u razdoblju između 1999. i 2008. godine, a u tri godine tog razdoblja su i najviše utjecale na godišnji rast BDP-a.

Tablica 8 Realni rast potrošnih kategorija BDP-a (2000.-2008.)

	Osobna potrošnja	Državna potrošnja	Bruto investicije u fiksni kapital	Izvoz roba i usluga
--	------------------	-------------------	------------------------------------	---------------------

⁴⁹ Hrvatska gospodarska komora, *Kretanje BDP-a u Hrvatskoj - izvori rasta i posljedice*, URL: <https://www.hgk.hr/documents/kretanje-bdp-a-u-hrvatskoj-izvori-rasta-i-posljedice5addcdb7bc19c.pdf> (1.9.2019.)

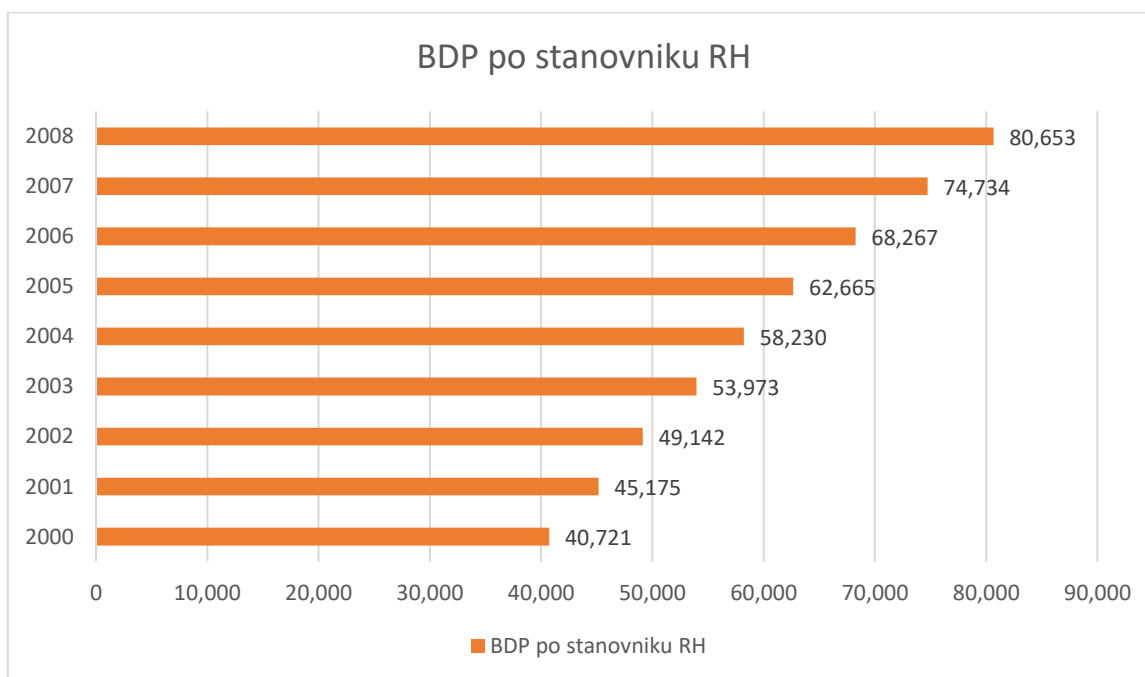
⁵⁰ Hrvatska gospodarska komora, *Kretanje BDP-a u Hrvatskoj - izvori rasta i posljedice*, URL: <https://www.hgk.hr/documents/kretanje-bdp-a-u-hrvatskoj-izvori-rasta-i-posljedice5addcdb7bc19c.pdf> (1.9.2019.)

2000.	4.871	-1.899	-1.440	13.600
2001.	6.872	-2.229	2.731	8.805
2002.	12.691	3.050	6.806	4.536
2003.	6.544	1.152	12.945	10.832
2004.	7.199	1.761	3.700	6.634
2005.	7.380	1.752	2.793	5.454
2006.	6.073	3.089	7.544	6.912
2007.	11.858	4.067	5.909	4.488
2008.	2.546	-463	8.075	1.065

Izvor: izrada autora prema Hrvatska gospodarska komora, *Kretanje BDP-a u Hrvatskoj – izvori rasta i posljedice*, URL: <https://www.hgk.hr/documents/kretanje-bdp-a-u-hrvatskoj-izvori-rasta-i-posljedice5addcdb7bc19c.pdf> (1.9.2019.)

Na sljedećem grafikonu prikazan je Bruto domaći proizvod po stanovniku Republike Hrvatske u razdoblju od 2000. do 2008. godine.

Grafikon 2 Bruto domaći proizvod Republike Hrvatske po stanovniku (2000-2008)

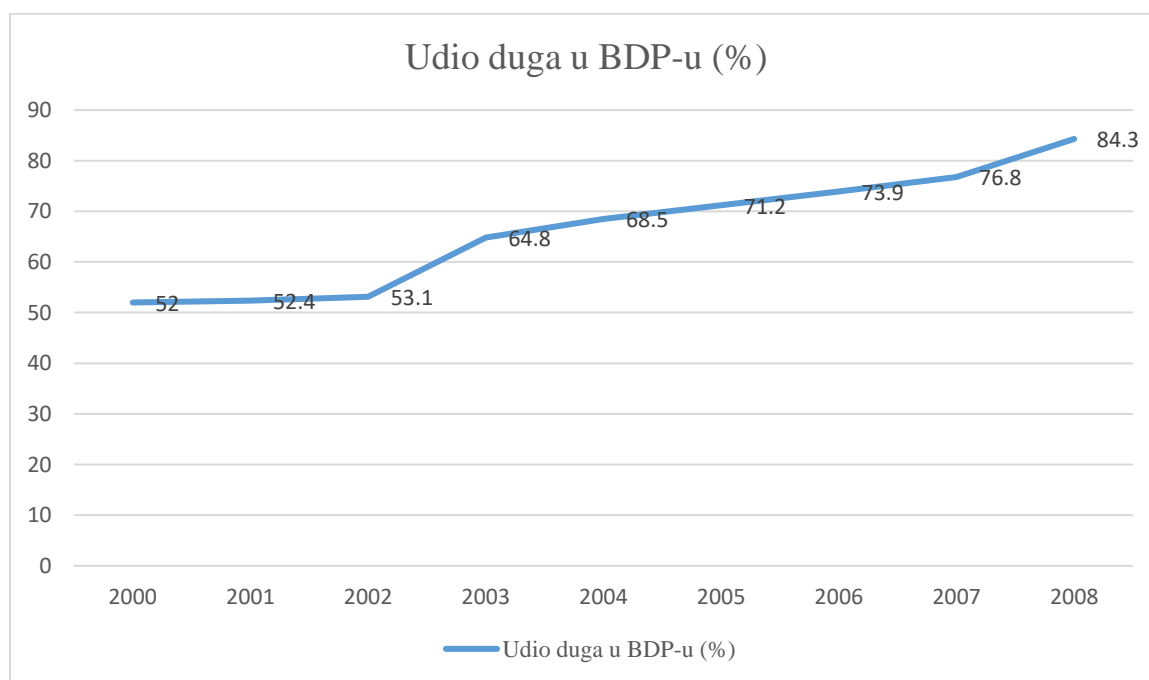

Izvor: izrada autora prema Državni zavod za statistiku, *Hrvatska u brojkama 2018*, URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2018.pdf (12.9.2019.)

Na temelju Grafikona 2 može se primijetiti kako je Bruto domaći proizvod po stanovniku u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2000. do 2008. godine rastao svake godine, a najveći rast BDP-a može se primijetiti u razdoblju od 2006. do 2008. godine.

Povezivanje ostvarenog rasta BDP-a sa zabilježenim rastom vanjskog duga dodatno otkiva nedostatke ostvarenog rasta. Naime, Hrvatska je bila u skupini od šest članica EU11 koje se u promatranom razdoblju znatno povećale iznos svog inozemnog duga i njegov udio u BDP-u ili pojednostavljeno rečeno u skupini zemalja koje su najviše povećale svoj vanjski dug u odnosu na ostvareni rast BDP-a. Hrvatska je razdoblje započela s udjelom inozemnog duga u BDP-u od 52,0%, a završila s 84,3%, odnosno svoj je dug u 2008. u odnosu na 2000. godinu povećala za 28,3 milijarde eura ili 231%.⁵¹

Grafikon 3 Udio Bruto inozemnog duga u BDP-u u Hrvatskoj (2000-2008)

Izvor: izrada autora prema Hrvatska gospodarska komora, *Kretanje BDP-a u Hrvatskoj – izvori rasta i posljedice*, URL: <https://www.hgk.hr/documents/kretanje-bdp-a-u-hrvatskoj-izvori-rasta-i-posljedice5addcdb7bc19c.pdf> (1.9.2019.)

⁵¹ Hrvatska gospodarska komora, *Kretanje BDP-a u Hrvatskoj – izvori rasta i posljedice*, URL: <https://www.hgk.hr/documents/kretanje-bdp-a-u-hrvatskoj-izvori-rasta-i-posljedice5addcdb7bc19c.pdf> (1.9.2019.)

Sukladno rast BDP-a po glavi stanovnika u Republici Hrvatskoj može se primijetiti i rast udjela Bruto inozemnog duga u BDP-u za razdoblje od 2000. do 2008. godine (Grafikon 3). Najveći rast Bruto inozemnog duga bio je 2003. godine kada je skočio za gotovo 10% u odnosu na prethodnu godinu te krizne, 2008. godine kada je inozemni dug porastao za gotovo 8% u odnosu na 2007. godinu.

6.2. Kretanje BDP-a od 2009. do 2016. godine

U ovom razdoblju globalna kriza otkriva slabosti hrvatskoga gospodarstva i dovodi do šestogodišnjeg pada BDP-a. Zaustavljanje tokova kapitala i pad globalne potražnje dovode u 2009. godini do pada BDP-a u velikom broju zemalja, pa tako i na razini cijele EU i u svim njenim članicama osim Poljske. Hrvatska je, nažalost, bila među članicama EU koje su tijekom ovog razdoblja zabilježile najveći pad gospodarstva.

U Hrvatskoj je realni pad BDP-a, odnosno njime mjeren pad razine gospodarske aktivnosti, iznosio 12,6%, što je ujedno dovelo i do osjetnog pada udjela u prosječnoj razini razvijenosti EU. Naime, realna razina BDP na razini cijele EU bila je u 2014. godini 0,7% veća nego u 2008. pa je, zbog takvih divergentnih kretanja, udio Hrvatske u prosječnoj razvijenosti EU smanjen sa 63% na 59.⁵² Pad BDP-a je naravno popraćen i padom dugih makroekonomskih pokazatelja. Razina industrijske proizvodnje je u 2014. godini bila 16,9% niža nego u 2008., promet u trgovini na malo realno 19,7% manji, a fizički obujam građevinskih radova čak 46,7% manji. Takve trendove u proizvodnji roba i usluga pratio je i odgovarajući pad broja zaposlenih koji je u promatranom razdoblju smanjen za 14,2% ili čak 221,3 tisuće zaposlenih, a time je znatno povećana i stopa nezaposlenosti. Sa 13,2% u 2008. na 19,7% u 2014. godini.

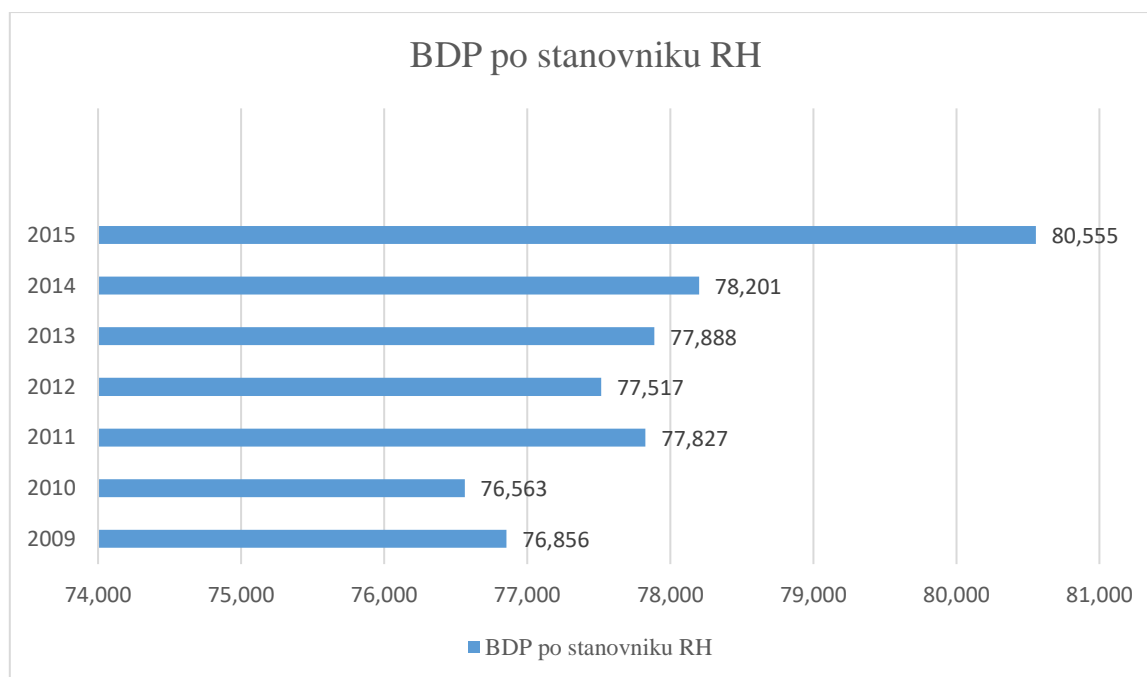
BDP Hrvatske u 2015. godini povećan je za 1,6%, a u 2016. godini za 2,9%, pa je pad njegove realne razine u odnosu na pretkriznu 2008. godinu smanjen na -8,4%. Za početak treba naglasiti da su se neki pozitivni trendovi bilježili već u 2014. godini. Točnije, kao posljedica pristupanja Hrvatske Europskoj uniji, već se u 2014. godini bilježe visoke stope rasta robnog izvoza. Takav rast omogućen je ukidanjem svih prepreka slobodnoj trgovini s drugim članicama EU, a dijelom se temeljio i na izvozu roba inozemnog podrijetla, odnosno

⁵² Hrvatska gospodarska komora, *Kretanje BDP-a u Hrvatskoj - izvori rasta i posljedice*, URL: <https://www.hgk.hr/documents/kretanje-bdp-a-u-hrvatskoj-izvori-rasta-i-posljedice5addcdb7bc19c.pdf> (1.9.2019.)

povećanoj trgovini. To je osim u strukturi robne razmjene vidljivo i iz strukture BDP-a, gdje je ukupna domaća potražnja u 2014. godini smanjena približno šest milijardi kuna, a izvoz usluga (pretežno turizam) povećan je oko dvije i pol milijarde kuna, iz čega proizlazi zaključak da se najveći dio realnog rasta vrijednosti robnog uvoza od 6,1 milijarde kuna prelio u robni izvoz koji je povećan za 7,4 milijarde kuna. Zbog toga relativno snažan rast robnog izvoza nije imao veći učinak na rast proizvodnje i BDP-a. Sama 2015. započinje izmjenama u sustavu poreza na dohodak kojima su povećani porezni razredi kod pojedinih stopa i povećan osobni odbitak. To je već u prvom kvartalu dovelo do povećanja neto plaća za 2,8% na godišnjoj razini, dok je realan rast zbog prisutne deflacije bio i nešto veći (3,2%). Deflacija ili pad opće razine cijena pretežno je uzrokovana navedenim kretanjem cijene sirove nafte, ali i ostalih energenata i dijela sirovina na svjetskom tržištu, a također je utjecala na povećanje realne vrijednosti raspoloživog dohotka.

Na Grafikonu 4 prikazan je Bruto domaći proizvod po glavi stanovnika u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2009. do 2015. godine.

Grafikon 4 Bruto domaći proizvod Republike Hrvatske po stanovniku (2009-2015)

Izvor: izrada autora prema Državni zavod za statistiku, *Hrvatska u brojkama 2018*, URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2018.pdf (12.9.2019.)

Također, na temelju prethodnog grafikona može se primijetiti kontinuirani rast Bruto domaćeg proizvoda po stanovniku u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2009. do 2015.

godine, a najveći rast BDP-a izražen je 2015. godine, odnosno godine kada je Hrvatska izašla iz kriznog razdoblja.

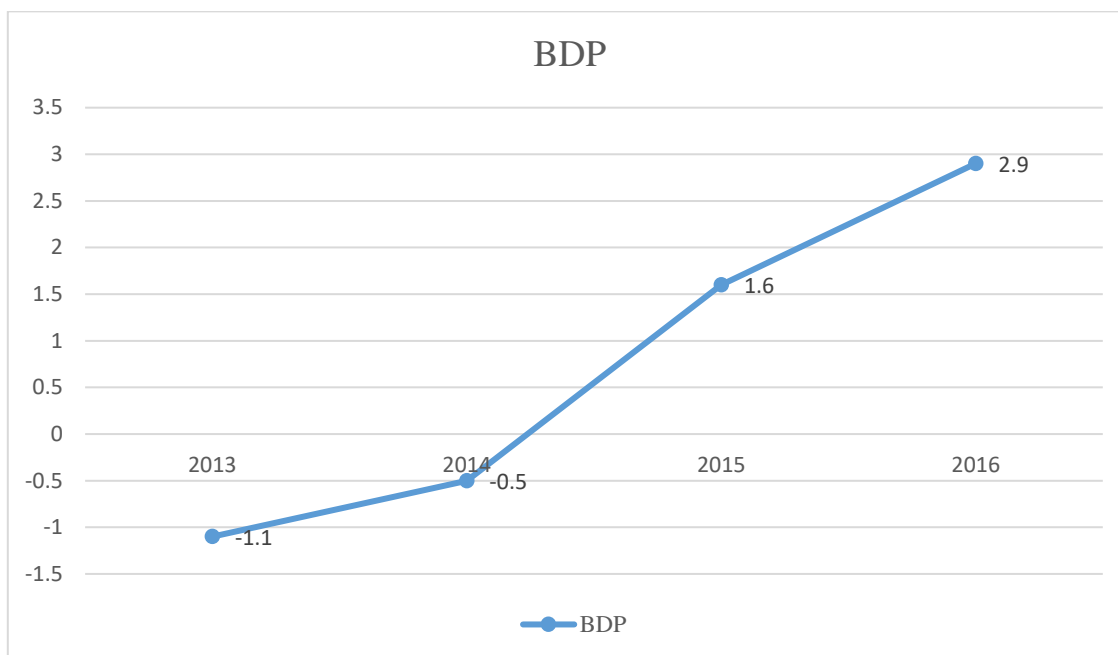
Godina 2016. obilježena je donekle smanjenim utjecajem vanjskih čimbenika te znatan utjecaj povoljnoga ekonomskog ciklusa. Naime, i dalje se bilježio pad prosječne cijene nafte na godišnjoj razini, ali se razlika smanjivala kako se godina bližila kraju, rast Europske unije tek je blago usporen, a čimbenici poput niskih kamata i utjecaja rizika od terorizma nisu se bitnije mijenjali u odnosu na prethodnu godinu. S druge strane, zbog rasta potražnje i proizvodnje nastavljen je rast neto plaća i oporavak sklonosti potrošnji, a pojačan je i utjecaj deflacije. Poduzetnicima je porasla sklonost investiranju s obzirom na to da je u 2015. ostvaren znatno bolji konsolidirani financijski rezultat nego u prethodnoj godini, a dio povećanih investicija ostvaren je i zahvaljujući korištenju fondova EU. Rast robnog izvoza ipak znatno usporava, s obzirom na visoku bazu i slabu realizaciju izvoza brodova u odnosu na prethodnu godinu, dok se, s druge strane, bilježi još jedna rekordna turistička sezona i prema broju noćenja i prema ostvarenom prihodu od turizma. U takvim uvjetima ostvaruje se rast BDP-a od 2,9% kao posljedica kombinacije daljnjeg oporavka unutarnje i vanjske potražnje.

Tablica 9 Realni rast potrošnih kategorija BDP-a (%)

	Osobna potrošnja	Državna potrošnja	Bruto investicije u fiksni kapital	Izvoz roba i usluga	Uvoz roba i usluga	BDP
2014.	-1,6	-0.8	-2.8	7.6	4.5	-0.5
2015.	1.2	-0.3	1.6	10.0	9.4	1.6
2016.	3.3	1.7	4.6	6.7	7.3	2.9

Izvor: izrada autora prema Hrvatska gospodarska komora, *Kretanje BDP-a u Hrvatskoj - izvori rasta i posljedice*, URL: <https://www.hgk.hr/documents/kretanje-bdp-a-u-hrvatskoj-izvori-rasta-i-posljedice5addcdb7bc19c.pdf> (1.9.2019.)

Grafikon 5 Realni rast BDP-a (2013-2016)

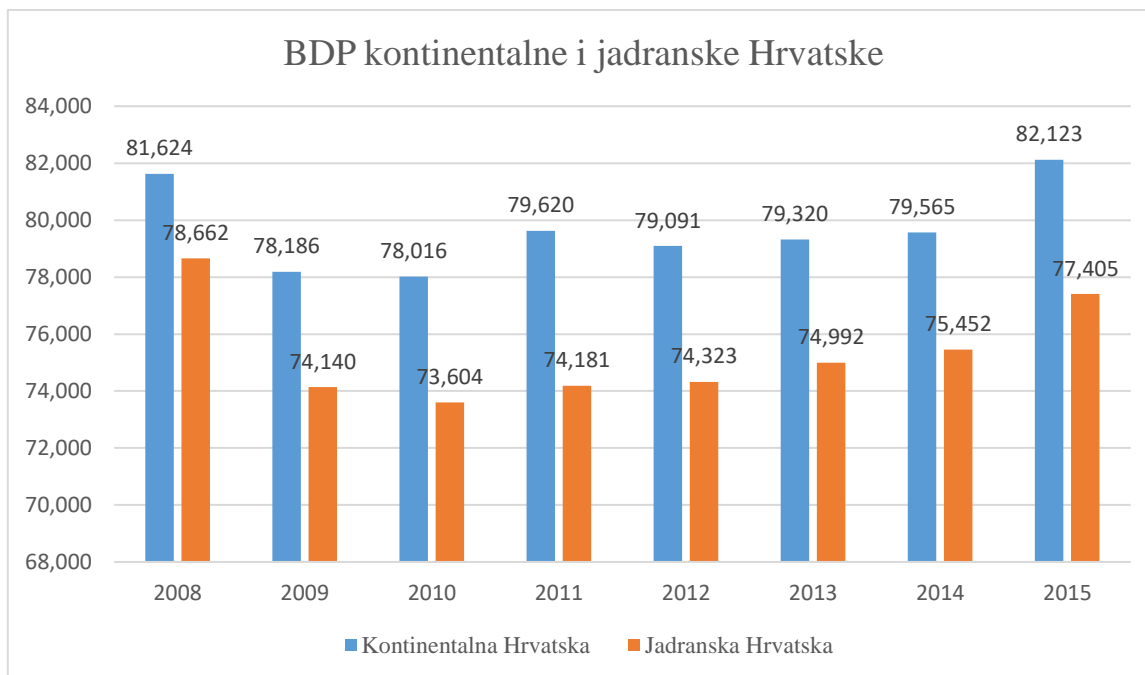
Izvor: izrada autora prema Hrvatska gospodarska komora, *Kretanje BDP-a u Hrvatskoj - izvori rasta i posljedice*, URL: <https://www.hgk.hr/documents/kretanje-bdp-a-u-hrvatskoj-izvori-rasta-i-posljedice5addcdb7bc19c.pdf> (1.9.2019.)

Na temelju prethodne tablice i grafikona može se vidjeti kako je razdoblje od 2013. do 2016. godine bilo razdoblje gospodarskog oporavka Republike Hrvatske. U promatranom razdoblju rasla je osobna i državna potrošnja, uvoz roba i usluga, BDP te bruto investicije u fiksni kapital, dok je izvoz roba i usluga smanjen. U usporedbi s prijašnjim razdobljima, mora se napomenuti da je u 2015. i 2016. godini nastavljeno kreditno razduživanje stanovništva (ali uz prisutan trend rasta broja novoodobrenih kredita u 2016. godini) i ukupno kreditno razduživanje svih sektora. Tako su i tvrtke i opća država smanjile svoj dug po preuzetim kreditima u odnosu na 2014. godinu. Istodobno je zabilježeno i smanjivanje ukupnoga vanjskog duga, tako da ni taj dug nije bio značajniji čimbenik rasta BDP-a. Ostvareni je rast bio osjetno viši od rasta na razini cijele EU, što bi trebalo dovesti do laganog približavanja prosječnoj razini razvijenosti svih članica, ali nije znatnije premašivao prosječan rast u članicama EU10 (2,6%) koje se u prosjeku nalaze na osjetno višoj razini razvijenosti. Jedine dvije članice koje su u 2015. bile ispod Hrvatske (Rumunjska i Bugarska) istodobno su rasle dinamičnije od Hrvatske.

Kod izračuna BDP-a Republike Hrvatske se samo uzmu vrijednost pojedinih regija, na primjer kontinentalne i jadranske Hrvatske, te se te vrijednosti zbroje. Kod izračuna BDP-a po

stanovniku to nije tako. Za BDP po stanovniku se treba uzeti BDP te regije i podijeliti s brojem stanovnika te regije. Na sljedećem grafikonu prikazana je usporedba BDP-a kontinentalne i jadranske Hrvatske u razdoblju od 2008. do 2015. godine.

Grafikon 6 Usporedba bruto domaćeg proizvoda po stanovniku kontinentalne i jadranske Hrvatske

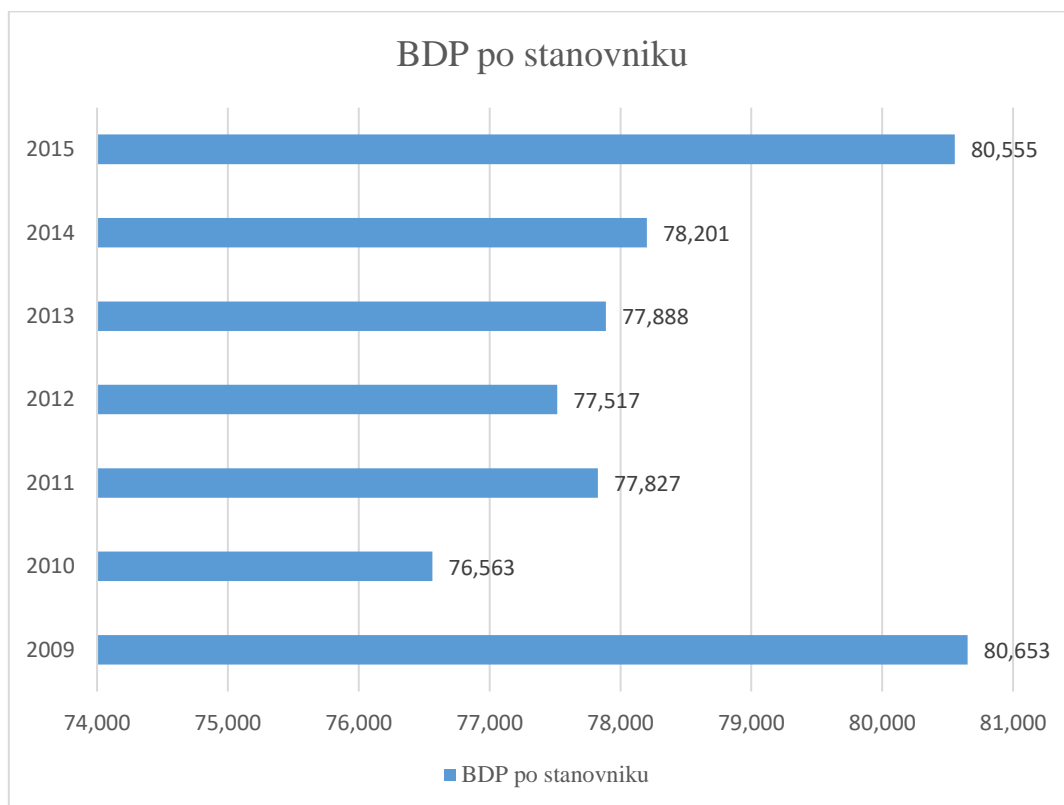

Izvor: izrada autora prema Državni zavod za statistiku, *Hrvatska u brojkama 2018*, URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2018.pdf (12.9.2019.)

Na prvi pogled se može primijetiti da je BDP po stanovniku kontinentalne Hrvatske svake godine viši od BDP-a po stanovniku jadranske Hrvatske. No za razliku od BDP-a po stanovniku nije najviši 2008.godine nego je najviši 2015. godine iznosom od 82 tisuće i 123 kune, što je za 499 kuna više od BDP-a po stanovniku 2008. godine. Međutim razlike BDP-a po stanovniku kontinentalne i jadranske Hrvatske nisu velike. Godišnje gledano najveća razlika je bila 2011. godine gdje je kontinentalna Hrvatska imala BDP po stanovniku viši za 5 tisuća 439 kuna od jadranske Hrvatske.

Isto kao i kod slučaja kontinentalne i jadranske Hrvatske BDP po stanovniku zasebnih županija se ne zbraja kako bi se dobilo BDP po stanovniku čitave Republike Hrvatske.

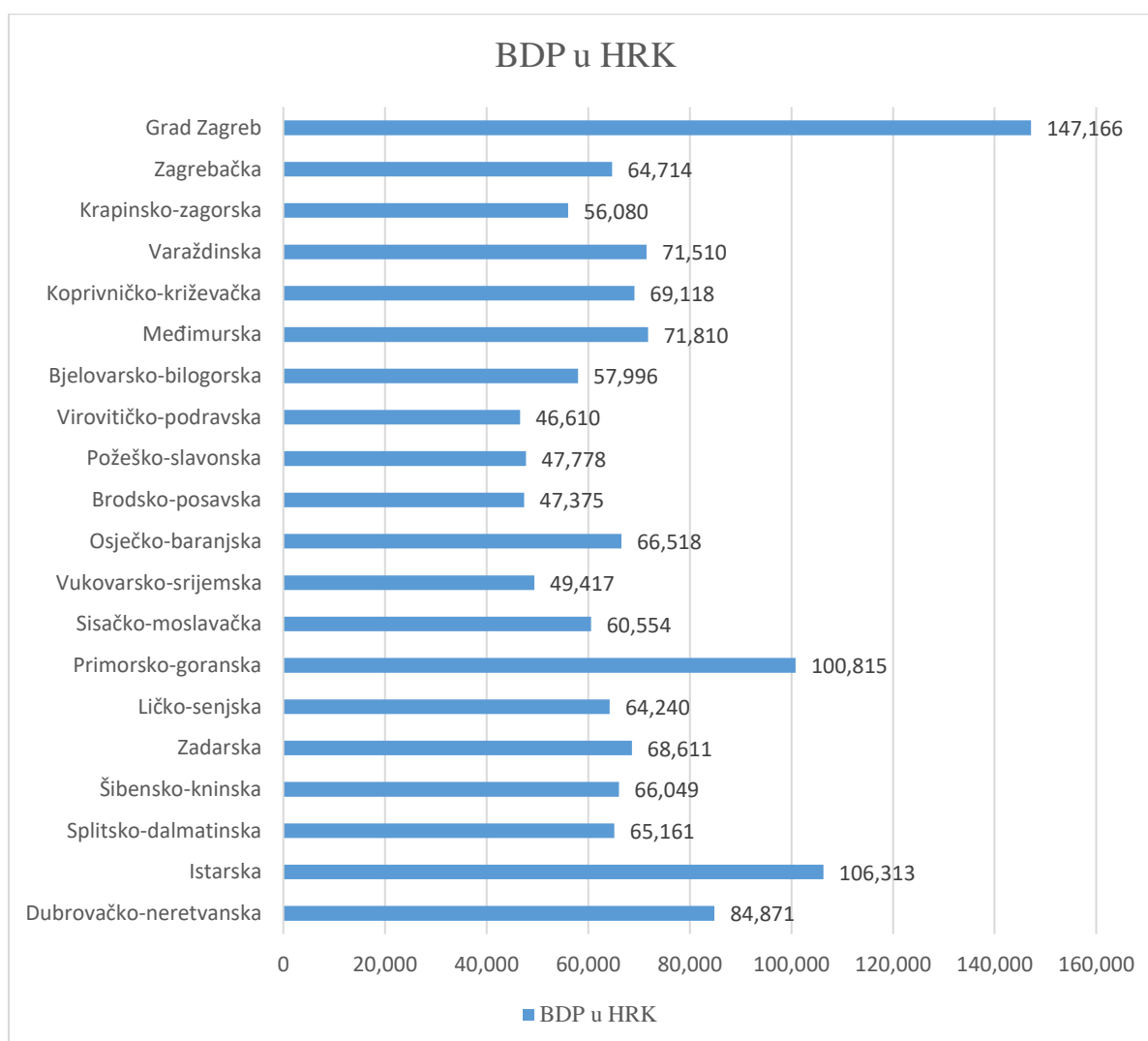
Grafikon 7 BDP po stanovniku RH (2009-2015 godine)

Izvor: izrada autora prema Državni zavod za statistiku, *Hrvatska u brojkama 2018*, URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2018.pdf (12.9.2019.)

Najmanji Bruto domaći proizvod po stanovniku Republike Hrvatske bio je 2010. godine (76.563 kuna) dok je najviši bio 2009. godine (80.653 kuna). Na temelju Grafikona 7 može se zaključiti kako je BDP po stanovniku Republike Hrvatske nakon 2009. godine više manje stagnirao, što je posljedica kriznih godina. Tek nakon 2015. godine došlo je do gospodarskog oporavka te samim time i rasta BDP-a.

Grafikon 8 BDP po stanovniku RH (2016. godine)

Izvor: izrada autora prema Hrvatska gospodarska komora, *Bruto domaći proizvod po županijama u 2016. godini*, URL: <https://www.hgk.hr/hrvatska-gospodarska-komora/bruto-domaci-proizvod-po-zupanijama-u-2016-godini> (20.1.2020.)

Izražena razlika Grada Zagreba u odnosu na ostale županije može se prikazati i podatkom o BDP-u po stanovniku, prema kojem je u 2016. godini Grad Zagreb sa 147.166 kuna imao tri puta veći BDP po stanovniku u odnosu na neke slavonske županije, što predstavlja znatnu razliku i ako se uzme u obzir da takva razlika postoji na tako malome prostoru kao što je Hrvatska.

6.3. Kretanje BDP-a od 2017. do 2019. godine

Godina 2017. obilježena je nastavkom oporavka ukupne potražnje i daljnjim rastom BDP-a. Odnosno, nakon šestogodišnje recesije koja je trajalo od 2009. do 2014. godine, treću

godinu zaredom zabilježen je umjeren rast vrijednosti BDP-a. Nominalno je BDP povećan s 351,3 milijarde kuna u 2016. godini na 365,6 milijardi kuna, odnosno s 46,7 na 49,0 milijardi eura, dok je njegov realan rast iznosio 2,9%. Takav je realan rast bio nešto manji nego u prethodnoj godini (3,5%) i nešto manji od očekivanja, ali nisu zabilježena veća odstupanja od procjena koje su se uglavnom kretale oko 3%.⁵³ Hrvatska je u 2017. godini bila među malobrojnim članicama, točnije njih šest, čija je dinamika rasta usporena u odnosu na prethodnu godinu. S obzirom na takva kretanja, veća dinamika rasta zabilježena je i na razini gospodarstva cijele Europske unije, gdje je stopa rasta s 2,0% u 2016. povećana na 2,5% u 2017. godini. U tom pogledu se 2017. godina ne može smatrati pretjerano uspješna za hrvatsko gospodarstvo, pogotovo ako se ima na umu da je povećana dinamika rasta zabilježena i na globalnoj razini. Za Hrvatsku je ipak bitno da je ostvareni rast bio nešto dinamičniji od rasta ostvarenog na razini Europske unije. Točnije, Hrvatska je sa 63% prosječne razvijenosti EU pala na 59%, da bi u 2017. došlo do oporavka na 61%. S druge strane, negativna je činjenica da je Hrvatska u prošloj godini rasla najsporije među bivšim tranzicijskim zemljama članicama EU. Određeni je rast ipak ostvaren, i to zahvaljujući nastavku rasta i domaće i inozemne potražnje. Kada se promatraju ove kategorije potražnje u cjelini, tada je u 2017. godini domaća potražnja imala nešto veći utjecaj na rast BDP-a od inozemne, međutim ako se pojedine kategorije potražnje promatraju zasebno, tada je najveći utjecaj na rast BDP-a i dalje imao izvoz roba i usluga, a potom osobna potrošnja. Osim toga, u 2017. godini zabilježen je određeni oporavak kreditne aktivnosti poslovnih banaka prema stanovništvu, koja je prije krize bila izrazito važan čimbenik kretanja potrošnje, a došlo je i do daljnjeg oporavka sklonosti potrošnji. Zbog svega toga realna je stopa rasta osobne potrošnje (3,6%) blago povećana u odnosu na prethodnu godinu.

Posljednji je prošlogodišnji kvartal obilježen nešto nižom stopom rasta od 2,3% u odnosu na isti kvartal prethodne godine, tako da je stopa rasta za cijelu godinu snižena na 2,6%. Posljednja su tri mjeseca prošle godine obilježena vrlo malim doprinosom robnog izvoza, odnosno realna vrijednost robnog izvoza na godišnjoj je razini povećana za samo 0,3%, dok je kvartalna stopa rasta uvoza roba i usluga istovremeno bila najviša u prošloj godini. Stoga se kretanje BDP-a našlo pod povećanim negativnim utjecajem neto izvoza (razlika vrijednosti izvoza i uvoza roba i usluga), što je dovelo do navedenog usporavanja

⁵³ Hrvatska gospodarska komora, *Hrvatsko gospodarstvo 2017. godine*, URL: <https://www.hgk.hr/documents/hrvatsko-gospodarstvo-2017final5b6aeea191b6f.pdf> (12.9.2019.)

rasta BDP-a.⁵⁴ Za cijelu prošlu godinu vrijede slični zaključci. Nakon četiri godine prilično snažnog rasta izvoza roba i usluga došlo je do znatnijeg usporavanja njegova rasta. Tijekom godina je znatno povećana baza, zbog čega je teže održavati višu dinamiku rasta, donekle su iscrpljeni učinci pristupanja EU, usporen je rast gospodarstva EU, pa tako i inozemne potražnje, a pojedine djelatnosti nisu uspjele ostvariti izvozne rezultate na razini onih iz prethodnih godina. Stoga je realna vrijednost izvoza roba i usluga na godišnjoj razini povećana samo 2,8%, dok je prosjek za prethodne četiri godine iznosio 6,9%. S druge strane, u prošloj je godini na-stavljen oporavak domaće potražnje. Pod utjecajem nastavka rasta neto plaća, pozitivnih trendova u kretanju zaposlenosti, laganog oporavka kreditne aktivnosti poslovnih banaka, ali i rasta sklonosti potrošnji i investiranju, rast domaće potražnje bio je nešto veći nego u prethodne dvije godine. Pritom su najveći utjecaj na ubrzavanje dinamike rasta domaće potražnja s 3,7% na 4,0% imale bruto investicije te investicije u fiksni kapital kao dio tih ukupnih investicija. Rast osobne potrošnje, koja ima najveći udio u strukturi BDP-a, bio je neznatno veći nego u 2017. godini, ali je pod utjecajem navedenog rasta baze došlo do blagog pada stope rasta s 3,6% na 3,5%.⁵⁵

Daljnji oporavak domaće potražnje, ali i nastavak rasta izvoza popraćeni su nastavkom rasta uvoza roba i usluga. Taj je rast također znatnije usporen u odnosu na prethodne tri godine. Rastu gospodarstva i dalje najveću podršku pruža jačanje osobne potrošnje, najveće sastavnice BDP-a. Na to ukazuje promet u trgovini na malo koji na godišnjoj razini raste već 52 mjeseca zaredom, što nije zabilježeno od kada DZS vodi te podatke. U posljednja tri lanjska mjeseca promet u maloprodaji porastao je, prema kalendarski prilagođenim podacima DZS-a, oko 5 posto u odnosu na isto razdoblje godinu dana prije, brže nego u prethodnom kvartalu.

⁵⁴ Hrvatska gospodarska komora, *Gospodarska kretanja* 1/2, URL: <https://www.hgk.hr/documents/gospodarskakretanja125ca5bf329edbd.pdf> (12.9.2019.)

⁵⁵ Ibidem

Tablica 10 BDP za 2017. i 2018. godinu

	2017.	2018.
BDP (u mil. HRK, tekuće cijene)	366.426	382.624
BDP (u mil. EUR, tekuće cijene)	49.118	51.608
BDP po stanovniku (u EUR)	11.907	12.621
BDP – realna godišnja stopa promjene (u %)	3,1	2,6

Izvor: izrada autora prema Hrvatska gospodarska komora, *Gospodarska kretanja* ½, URL: <https://www.hgk.hr/documents/gospodarskakretanja125ca5bf329edbd.pdf> (12.9.2019.)

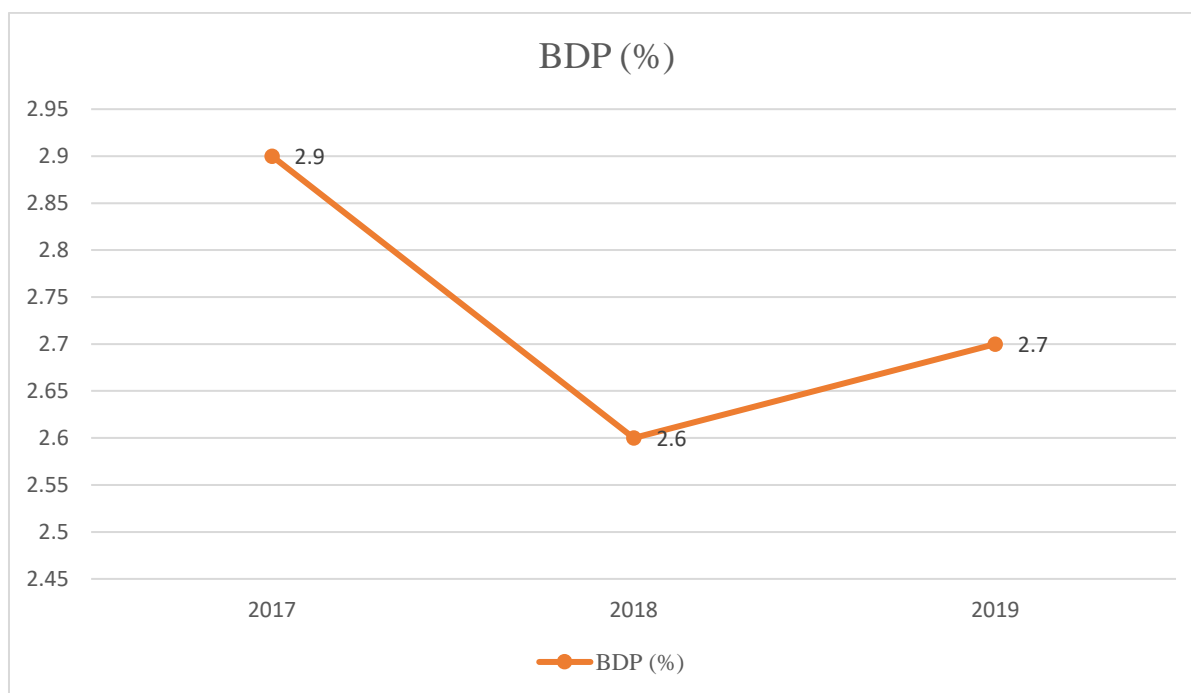
Rast se gospodarske aktivnosti u prvom tromjesečju 2019. godine intenzivirao u odnosu na posljednja tri mjeseca 2018. godine, kada je tekuća aktivnost samo blago porasla. Na osnovi povoljnih očekivanja za rast investicijske aktivnosti javnoga, ali i privatnog sektora te potrošnje kućanstava, stopa rasta BDP-a mogla bi u 2019. godini iznositi 3,1%. Na tržištu rada očekuje se nastavak rasta broja zaposlenih i pad stope nezaposlenosti, no dinamika povoljnih kretanja postupno će se usporavati. Gospodarski se rast u prvom tromjesečju 2019. godine intenzivirao, pri čemu je realni BDP povećan za 1,8% u odnosu na posljednja tri mjeseca 2018., kada je zabilježeno povećanje od 0,2%. Na godišnjoj je razini tijekom prvog tromjesečja 2019. godine ostvaren visok rast od 3,9%, čemu su ponajviše pridonijela iznimno povoljna kretanja kod potrošnje kućanstava i kapitalnih ulaganja, a pozitivan doprinos povećanju ekonomske aktivnosti dala je i državna potrošnja.⁵⁶ Visokofrekventni podaci za travanj upućuju na nastavak gospodarskog rasta u drugom tromjesečju ove godine, pa se ocjenjuje da bi se realni BDP na razini cijele 2019. godine mogao povećati za 3,1%. Pritom se očekuje ubrzavanje rasta potrošnje kućanstava, koje bi i u ovoj godini moglo biti glavni pokretač ukupne ekonomske aktivnosti. Očekuje se i dinamiziranje kapitalnih ulaganja zbog povećane investicijske aktivnosti i privatnoga i javnog sektora, a i državna potrošnja mogla bi dati pozitivan doprinos rastu BDP-a.

Prema danas objavljenim, ljetnim prognozama Europske komisije, procjene rasta BDP-a Europske unije za 2019. i 2020. godinu ostale su neizmijenjene u odnosu na prethodne proljetne procjene, 1,4% za ovu godinu i 1,6% za iduću, pri čemu su neizmijenjene ostale i procjene rasta za najveća gospodarstva EU; Njemačku, Ujedinjeno Kraljevstvo, Francusku

⁵⁶ Hrvatska narodna banka, *Makroekonomska kretanja i prognoze*, Vol. 4, br. 6(2019), URL: https://www.hnb.hr/documents/20182/2846539/hMKP_06.pdf/89388347-86ab-9fe0-aca1-5a335db65fbf (12.9.2019.)

(blago je povećana procjena za 2020. godinu) i Italiju. Hrvatska se, s druge strane, našla među deset članica EU kod kojih su procjene rasta BDP-a poboljšane u odnosu na prethodne, i to kod Hrvatske za ovu godinu s 2,6% na 3,1%, a za iduću s 2,5% na 2,7%.⁵⁷ U toj skupini članica prevladavaju bivše tranzicijske zemlje, odnosno zemlje EU10, a među ostalim članicama priključile su im se još i Irska, Španjolska i Švedska. Znatno utjecaj na sve prethodne procjene Europske komisije za ovu godinu imalo je predviđeno usporavanje globalnog rasta i rasta EU, pa tako i globalne potražnje, što se trebalo odraziti na usporavanje rasta izvoza roba i usluga i posredno na niže stope rasta manjih, izvozno ovisnih gospodarstava (kada se govori o izvozu roba i usluga). Međutim, kada je Hrvatska u pitanju, prvi je kvartal pokazao dinamičniji rast robnog izvoza od prošlogodišnjeg i dinamičniji rast domaće potražnje od očekivanja, pri čemu je posebno naglašen znatan rast osobne potrošnje te visok rast investicija u fiksni kapital, u znatnoj mjeri financiran sredstvima fondova EU.

Grafikon 9 Rast BDP-a (2017-2019)

Izvor: izrada autora prema Hrvatska gospodarska komora, *Gospodarska kretanja* 1/2, URL: <https://www.hgk.hr/documents/gospodarskakretanja125ca5bf329edbd.pdf> (12.9.2019.)

⁵⁷ Hrvatska narodna banka, *Makroekonomska kretanja i prognoze*, Vol. 4, br. 6(2019), URL: https://www.hnb.hr/documents/20182/2846539/hMKP_06.pdf/89388347-86ab-9fe0-aca1-5a335db65fbf (12.9.2019.)

6.4. Usporedna analiza kretanja BDP-a od 2013. do 2019. godine

Bruto domaći proizvod Republike Hrvatske obračunan je prema metodologiji Sustava nacionalnih računa Ujedinjenih naroda – SNA 2008 – i Europskog sustava nacionalnih računa – ESA 2010. Glavni izvori podataka za obračun BDP-a jesu Registar godišnjih financijskih izvještaja (za poduzetnike, banke i štedionice te osiguravajuća društva i ostale financijske ustanove), koji vodi Financijska agencija (Fina), godišnji financijski izvještaj za proračune i proračunske korisnike, statistički izvještaj za neprofitne institucije, godišnji podaci Porezne uprave za neinkorporirane jedinice i samozaposlene, statistička istraživanja, monetarna statistika i bilanca plaćanja Hrvatske narodne banke i fiskalna statistika Ministarstva financija.⁵⁸

U nastavku će se prikazati usporedna analiza kretanja BDP-a u Hrvatskoj za razdoblje od 2013. do 2019. godine.

Tablica 11 Kretanje BDP-a (2013-2018)

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
BDP (u mil. HRK, tekuće cijene)	331.785	331.570	339.616	351.349	365.643	381.799
BDP (u mil. EUR, tekuće cijene)	43.808	43.456	44.630	46.664	49.013	51.496
BDP po stanovniku (EUR)	10.298	10.254	10.616	11.180	11.882	12.594
BDP – realna godišnja stopa promjene (u %)	-0,5	-0,1	2,4	3,5	2,9	2,6
Prosječna godišnja stopa inflacije potrošačkih cijena	2,2	-0,2	-0,5	-1,1	1,1	1,5
Tekući račun	414	858	2.066	1.173	1.700	1.267

⁵⁸ Državni zavod za statistiku, *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2018*, URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2018/sljh2018.pdf (1.9.2019.)

platne bilance (u mil. EUR)						
Tekući račun platne bilance (u % BDP-a)	0,9	2,0	4,6	2,5	3,5	2,5
Izvoz robe i usluga (u % BDP-a)	42,8	45,3	48,1	48,8	51,3	51,9
Uvoz robe i usluga (u % BDP-a)	42,5	43,4	45,8	46,0	49,1	50,9
Inozemni dug (u mil. EUR, na kraju razdoblja)	45.803	46.416	45.384	41.668	40.247	38.836
Inozemni dug (u % BDP-a)	104,6	106,8	101,7	89,3	82,1	75,4
Inozemni dug (u % izvoza robe i usluga)	244,1	235,9	211,4	182,9	160,0	145,4
Otplaćeni inozemni dug (u % izvoza robe i usluga)	41,0	44,1	42,5	34,9	32,0	26,3
Bruto međunarodne pričuve (u mil. EUR, na kraju godine)	12.908	12.688	13.707	13.514	15.706	17.438
Bruto međunarodne pričuve (u mjesecima uvoza robe i usluga, na kraju razdoblja)	8,3	8,1	8,0	7,6	7,8	8,0

Izvor: izrada autora prema Državni zavod za statistiku, *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2018*, URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2018/sljh2018.pdf (1.9.2019.)

Tablica 12 Tablica makroekonomskih veličina (2013-2019) te projekcija za 2020.

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
BDP	-0,5	-0,1	2,4	3,5	2,9	2,6	2,7	2,7
Osobna potrošnja	-1,9	-1,6	1,0	3,4	3,6	3,5	4,2	3,7
Državna potrošnja	0,6	1,8	-1,0	0,7	2,7	2,9	2,7	2,4
Investicije u fiksni kapital	1,4	-2,8	3,8	6,5	3,8	4,1	8,0	6,5
Izvoz roba i usluga	3,1	6,0	9,4	5,6	6,4	2,8	2,7	2,8
Uvoz roba i usluga	3,1	3,1	3,1	9,2	8,1	5,5	5,8	5,3

Izvor: izrada autora prema Hrvatska narodna banka, *Makroekonomska kretanja i prognoze*, Vol. 4, br. 6(2019), URL: https://www.hnb.hr/documents/20182/2846539/hMKP_06.pdf/89388347-86ab-9fe0-aca1-5a335db65fbf (12.9.2019.)

Bruto domaći proizvod bio je realno manji za 0,5% u 2013. u odnosu na 2012. godinu. Na realni pad bruto domaćeg proizvoda najviše je utjecao pad bruto dodane vrijednosti u djelatnosti Prerađivačke industrije (za 3,6%), dok je pozitivan doprinos stopi rasta najviše dala djelatnost Opskrbe električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija (10,5%). Izdaci za potrošnju kućanstava pali su za 1,9%. Izdaci za potrošnju neprofitnih ustanova koje služe kućanstvima (NPUSK) porasli su za 4,5%, dok su izdaci za potrošnju države porasli za 0,3%. Rast bruto investicija u fiksni kapital iznosio je 1,4%. Izvoz roba i usluga porastao je za 3,1%, dok je uvoz roba i usluga porastao za 3,1%.

Također, bruto domaći proizvod bio je realno manji za 0,1% u 2014. u odnosu na 2013. godinu. Na realni pad bruto domaćeg proizvoda najviše je utjecao pad bruto dodane vrijednosti u djelatnosti Građevinarstva (4,2%), dok je pozitivan doprinos stopi rasta najviše dala djelatnost Prerađivačke industrije (3,9%). Izdaci za potrošnju kućanstava pali su za 1,6%. Izdaci za potrošnju neprofitnih ustanova koje služe kućanstvima (NPUSK) porasli su za 1,0%, dok su izdaci za potrošnju države pali za 0,8%. Pad bruto investicija u fiksni kapital iznosio je 2,8%. Izvoz roba i usluga porastao je za 7,6%, dok je uvoz roba i usluga porastao za 4,5%. Doprinos domaće potražnje ostvarenoj stopi realnog pada BDP-a bio je negativan (1,9 indeksni bod), dok je doprinos neto inozemne potražnje bio pozitivan (1,4 indeksnih bodova). Najveći pozitivan doprinos promjeni obujma bruto domaćeg proizvoda u 2014. ostvaren je

izvozom roba i usluga, dok je najveći doprinos smanjenju obujma ostvaren padom izdataka za konačnu potrošnju kućanstava.⁵⁹

Bruto domaći proizvod bio je realno veći za 2,4% u 2015. u odnosu na 2014. godinu. Na realni rast bruto domaćeg proizvoda najviše je utjecao rast bruto dodane vrijednosti u djelatnosti Prerađivačke industrije (4,8%). Doprinos domaće potražnje ostvarenoj stopi realnog rasta BDP-a bio je pozitivan (2,0 postotna boda). Doprinos neto inozemne potražnje bio je pozitivan. Najveći pozitivan doprinos promjeni obujma bruto domaćeg proizvoda u 2015. godini ostvaren je izvozom roba i usluga (4,3 postotna boda), pri čemu je doprinos rasta roba iznosio 2,3 postotna boda, dok je doprinos rasta usluga iznosio 2,0 postotnih bodova.⁶⁰ Među sastavnicama domaće potražnje najveći pozitivan doprinos prouzročen je rastom bruto investicija u fiksni kapital.

Godinu 2016. obilježio je donekle smanjeni utjecaj vanjskih čimbenika te znatan utjecaj povoljnoga ekonomskog ciklusa. Naime, i dalje se bilježio pad prosječne cijene nafte na godišnjoj razini, ali se razlika smanjivala kako se godina bližila kraju, rast Europske unije tek je blago usporen, a čimbenici poput niskih kamata i utjecaja rizika od terorizma nisu se bitnije mijenjali u odnosu na prethodnu godinu. Bruto domaći proizvod bio je realno veći za 3,5% u 2016. u odnosu na 2015. godinu.

Godina 2017. obilježena je nastavkom oporavka ukupne potražnje i daljnjim rastom BDP-a. Osim toga, u 2017. godini zabilježen je određeni oporavak kreditne aktivnosti poslovnih banaka prema stanovništvu, koja je prije krize bila izrazito važan čimbenik kretanja potrošnje, a došlo je i do daljnjeg oporavka sklonosti potrošnji. Zbog svega toga realna je stopa rasta osobne potrošnje (3,6%) blago povećana u odnosu na prethodnu godinu. Bruto domaći proizvod (BDP) Hrvatske 2017. godine je 2,9% realno veći nego godinu prije, 2016. Međutim, takva razina BDP-a 2017. godine je 4,1% niža u odnosu na godinu prije krize (2008.), što znači da je Hrvatska još uvijek bila u krizi. Naime, investicije su 2017. realno niže za oko 30% u odnosu na 2008. godinu (njihov udio u BDP-u 2008. iznosio je 28,1%, a 2017. 19,5%), potrošnja kućanstava je 2017. u odnosu na 2008. godinu realno povećana oko 2%, potrošnja države povećana je oko 10%, dok je izvoz povećan 32% (udio u BDP-u 2008. iznosio je 38,5%, a sada iznosi oko 50%), a uvoz gotovo isti kao prije krize (udio u BDP-u

⁵⁹ Državni zavod za statistiku, *Godišnji bruto domaći proizvod za 2014.*, URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/12-01-04_01_2016.htm (17.9.2019.)

⁶⁰ Državni zavod za statistiku, *Godišnji bruto domaći proizvod za 2015.*, URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/12-01-04_01_2017.htm (17.9.2019.)

2008. iznosio je 46,5%, koliko iznosi 2017.). Drugim riječima, BDP je 2017. godine još uvijek realno niži 4,1% u odnosu na 2008. godinu, kao posljedica izostanka investicija, koje su dijelom kompenzirane pozitivnim saldom odnosa s inozemstvom (izvoz je veći od uvoza; dok je Hrvatska sve do 2011. godine uvijek imala deficit salda financijskih odnosa s inozemstvom), potrošnja države je povećana, dok je potrošnja stanovništva praktično nepromijenjena (njen je udio u BDP-u 2000. iznosio 82,9%, 2008. 76,6%, a 2017. iznosi oko 77%).

Posljednji je prošlogodišnji kvartal obilježen nešto nižom stopom rasta od 2,3% u odnosu na isti kvartal prethodne godine, tako da je stopa rasta za cijelu godinu snižena na 2,6%. Posljednja su tri mjeseca prošle godine obilježena vrlo malim doprinosom robnog izvoza, odnosno realna vrijednost robnog izvoza na godišnjoj je razini povećana za samo 0,3%, dok je kvartalna stopa rasta uvoza roba i usluga istovremeno bila najviša u prošloj godini. Stoga se kretanje BDP-a našlo pod povećanim negativnim utjecajem neto izvoza (razlika vrijednosti izvoza i uvoza roba i usluga), što je dovelo do navedenog usporavanja rasta BDP-a. Na jačanje osobne potrošnje ukazuje rast prometa u trgovini na malo na godišnjoj razini već 40 mjeseci zaredom, što nije zabilježeno od kada Državni zavod za statistiku vodi te podatke. No, u posljednjem lanjskom tromjesečju realni rast trgovine na malo usporio je na 3,4 posto godišnje u odnosu na 5,5 posto u prethodnom kvartalu, unatoč dvoznamenkastoj stopi rasta stranih turističkih noćenja u istom razdoblju, a što upućuje na usporavanje rasta privatne potrošnje u tom razdoblju. Premda je u posljednjem lanjskom tromjesečju oslabio utjecaj turizma, potrošnja i dalje raste zahvaljujući poreznim promjenama koje su dovele do rasta plaća. S druge strane, na usporavanje rasta maloprodaje u posljednjim lanjskim mjesecima znatan utjecaj imalo je odgađanja kupovine automobila u 2018. godini zbog najavljenog smanjenja trošarina. Pozitivno je na gospodarstvo lani utjecao i rast izvoza, što se ponajviše zahvaljuje rastu gospodarstva Europske unije, najvećeg hrvatskog vanjskotrgovinskog partnera. No, u posljednjem lanjskom kvartalu rast izvoza roba ponešto je usporio.

Nakon izlaska iz procedure prekomjernih makroekonomskih neravnoteža, ostvarenja proračunskog viška drugu godinu zaredom te vraćanja investicijske razine kreditnog rejtinga (Standard & Poor's), ubrzanje gospodarskog rasta u prvom kvartalu na 3,9% svrstava Hrvatska među članice EU-a s najdinamičnijim gospodarskim rastom u prvom kvartalu, što je

važno za daljnje jačanje hrvatskog gospodarstva, konkurentnosti te povjerenje investitora.⁶¹ Izvoz roba i usluga je također znatno doprinio dinamiziranju rasta BDP jer je u prvom kvartalu prošle godine zabilježen njegov realan pad od 0,5%, a u prvom kvartalu ove godine rast od 4,6%. U vezi kretanja vrijednosti izvoza prema tržištu država članica EU-a ostvaren je rast oko 7,5%, a zabilježen je i dinamičan rast robnog izvoza prema trećim tržištima, poput zemalja CEFTA-e, EFTA-e ili pojedinačno prema Japanu i SAD-u što je dovelo do znatnog povećanja ukupnog izvoza od približno 9%. Kod domaće potražnje je istodobno nastavljen znatan rast koji je također u znatnijoj mjeri premašio očekivanja. Najvažniji čimbenici daljnjeg rasta osobne potrošnje bili su; nastavak rasta nominalnih (3,6%) i realnih (3,1%) neto plaća, daljnja pozitivna kretanja na tržištu rada (broj osiguranika mirovinskog osiguranja je u prvom kvartalu povećan 2,2%), snažniji oporavak kreditne aktivnosti poslovnih banaka, smanjivanje PDV-a na pojedine prehrambene i neprehrambene proizvode te nastavak rasta investicijskih aktivnosti. Važno je napomenuti i doprinos ukupne industrije na dinamiku rasta BDP-a, odnosno rasta industrijske proizvodnje koja je prema kalendarski prilagođenim indeksima u prvom kvartalu rasla 2,7%, znatno više od prošlogodišnjih 0,3%, kao i porast građevinskog sektora te trgovine na malo. Velik utjecaj imao je i rast investicija u fiksni kapital, potpomognutih korištenjem EU fondova (uglavnom se radi o prometnoj infrastrukturi, odnosno izgradnji željeznica, cesta i zračnih luka), čiji je rast ubrzan s prošlogodišnjih 3,6% na čak 11,5% (najviša stopa rasta još od drugog kvartala 2008. godine).⁶² Hrvatska je u prvom ovogodišnjem kvartalu gospodarski porasla dinamičnije od prosjeka EU-a. Po stopi rasta Hrvatska je bila među članicama kod kojih je došlo do najbržeg rasta BDP-a, a također je bila u grupi nekoliko članica čiji rast nije usporen u odnosu na prošlu godinu.

Tablica 13 BDP u 2019. godini prema rashodovnoj metodi, prvo tromjesečje

	2019.
	I. – III.
Konačna potrošnja	4,0

⁶¹ Vlada Republike Hrvatske, *Snažan porast BDP-a za 3,9% u prvom kvartalu 2019. Hrvatsku svrstava među članice EU-a s najbržim gospodarskim rastom*, URL: <https://vlada.gov.hr/vijesti/snazan-porast-bdp-a-za-3-9-u-prvom-kvartalu-2019-hrvatsku-svrstava-medju-clanice-eu-a-s-najbrzim-gospodarskim-rastom/26056> (17.9.2019.)

⁶² Vlada Republike Hrvatske, *Snažan porast BDP-a za 3,9% u prvom kvartalu 2019. Hrvatsku svrstava među članice EU-a s najbržim gospodarskim rastom*, URL: <https://vlada.gov.hr/vijesti/snazan-porast-bdp-a-za-3-9-u-prvom-kvartalu-2019-hrvatsku-svrstava-medju-clanice-eu-a-s-najbrzim-gospodarskim-rastom/26056> (17.9.2019.)

Kućanstva	4,4
NPUSK	1,4
Država	3,1
Bruto investicije u fiksni kapital	11,5
Izvoz roba i usluga	4,6
Robe	7,6
Usluge	0,9
Uvoz roba i usluga	7,7
Robe	5,9
Usluge	16,6
Bruto domaći proizvod	3,9

Izvor: izrada autora prema Državni zavod za statistiku, *Prva procjena tromjesečnog bruto domaćeg proizvoda za prvo tromjesečje 2019.*, URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/12-01-01_01_2019.htm (17.9.2019.)

Tablica 14 BDP u 2019. godini prema proizvodnoj metodi, prvo tromjesečje

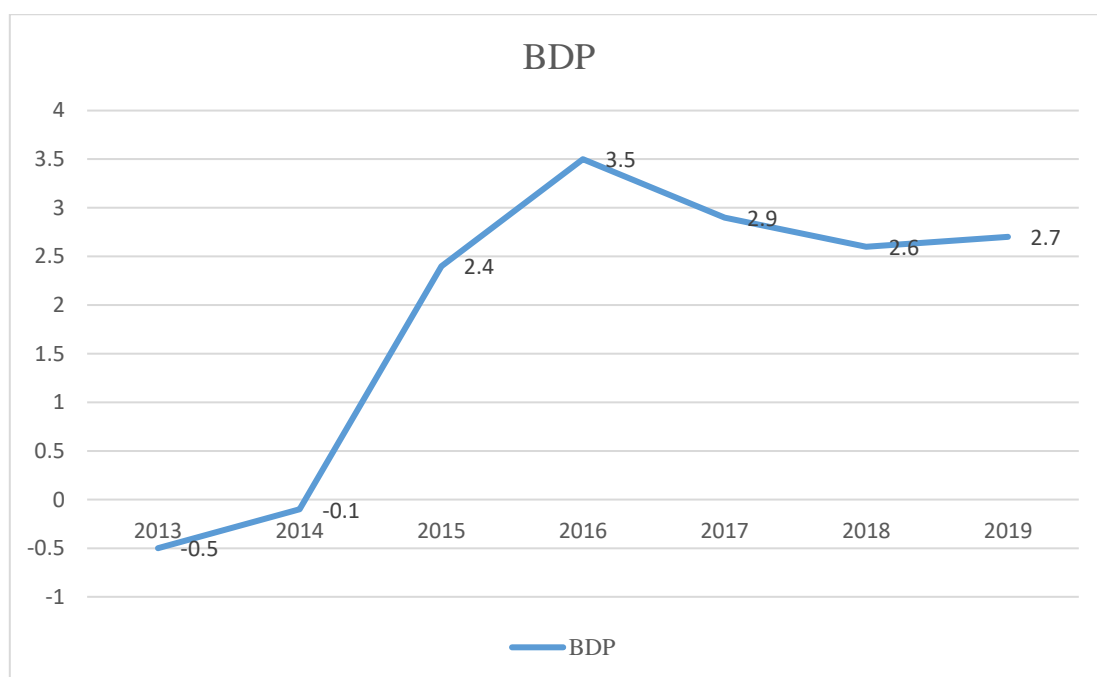
	2019.
	I. – III.
A Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	1,9
B, C, D, E Prerađivačka industrija, rudarstvo i vađenje te ostale industrije	1,8
C Prerađivačka industrija	2,6
F Građevinarstvo	11,6
G, H, I Trgovina, prijevoz i skladištenje, smještaj, priprema i usluživanje hrane	5,1
J Informacije i komunikacije	4,0
K Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	1,7
L Poslovanje nekretninama	0,9
M, N Stručne, znanstvene, tehničke i administrativne djelatnosti	3,2
O, P, Q Javna uprava i obrana, obrazovanje, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	1,8
R, S, T, U Ostale uslužne djelatnosti	2,9
BDV Bruto dodana vrijednost	3,2

Izvor: izrada autora prema Državni zavod za statistiku, *Prva procjena tromjesečnog bruto domaćeg proizvoda za prvo tromjesečje 2019.*, URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/12-01-01_01_2019.htm (17.9.2019.)

Najveći doprinos rastu tromjesečne BDV u prvom tromjesečju 2019. ostvaren je u djelatnostima Trgovine na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala i Građevinarstvu.⁶³

Na sljedećem grafikonu prikazana je realna stopa rasta BDP-a u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2013. do 2019. godine.

Grafikon 10 Realne stope rasta BDP-a (2013-2019)

Izvor: izrada autora prema Hrvatska gospodarska komora, *Gospodarska kretanja* 1/2, URL: <https://www.hgk.hr/documents/gospodarskakretanja125ca5bf329edbd.pdf> (12.9.2019.)

Za cijelu prošlu godinu vrijede slični zaključci. Nakon četiri godine prilično snažnog rasta izvoza roba i usluga došlo je do znatnijeg usporavanja njegova rasta. Tijekom godina je znatno povećana baza, zbog čega je teže održavati višu dinamiku rasta, donekle su iscrpljeni učinci pristupanja EU, usporen je rast gospodarstva EU, pa tako i inozemne potražnje, a pojedine djelatnosti nisu uspjele ostvariti izvozne rezultate na razini onih iz prethodnih godina. Stoga je realna vrijednost izvoza roba i usluga na godišnjoj razini povećana samo 2,8%, dok je prosjek za prethodne četiri godine iznosio 6,9%. Rast osobne potrošnje, koja ima

⁶³ Državni zavod za statistiku, *Prva procjena tromjesečnog bruto domaćeg proizvoda za prvo tromjesečje 2019.*, URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/12-01-01_01_2019.htm (17.9.2019.)

najveći udio u strukturi BDP-a, bio je neznatno veći nego u 2017. godini, ali je pod utjecajem navedenog rasta baze došlo do blagog pada stope rasta s 3,6% na 3,5%. Daljnji oporavak domaće potražnje, ali i nastavak rasta izvoza popraćeni su nastavkom rasta uvoza roba i usluga. Taj je rast također znatnije usporen u odnosu na prethodne tri godine, ali je bio dovoljno izražen da doprinosi neto izvoza rastu BDP-a nakon šest godina ponovo bude negativan. Prema procjenama Europske komisije, realna stopa BDP-a će do kraja 2019. godine će porasti za 2,7 % u odnosu na 2018., a 2020. godine će porasti za 2,6% u odnosu na 2019. godinu, što je za 0,1% manje.⁶⁴

6.5. Usporedba BDP-a Hrvatske i odabranih zemalja

Svaka je država članica EU-a jedinstvena. To znači da se, na primjer, bruto domaći proizvod (BDP) i rast broja stanovnika mogu znatno razlikovati od države do države. Svaka država ima i svoj pristup ključnim područjima politike poput obrazovanja.

Kako bi se pošteno i točno uspoređivao BDP po stanovniku različitih država potrebno ih je uspoređivati zajedničkom valutom. Takva valuta se naziva standard kupovne moći, skraćeno SKM. Ovim pokazateljem se može uspoređivati životni standard raznih zemalja.⁶⁵ Standard kupovne moći je valuta kojom se izražava paritet kupovne moći (PKM) neke države u odnosu na neku drugu državu. U raznim državama postoje razlike u tečajevima, ponude i potražnje, kamata, inflacije, razinama cijena, itd.

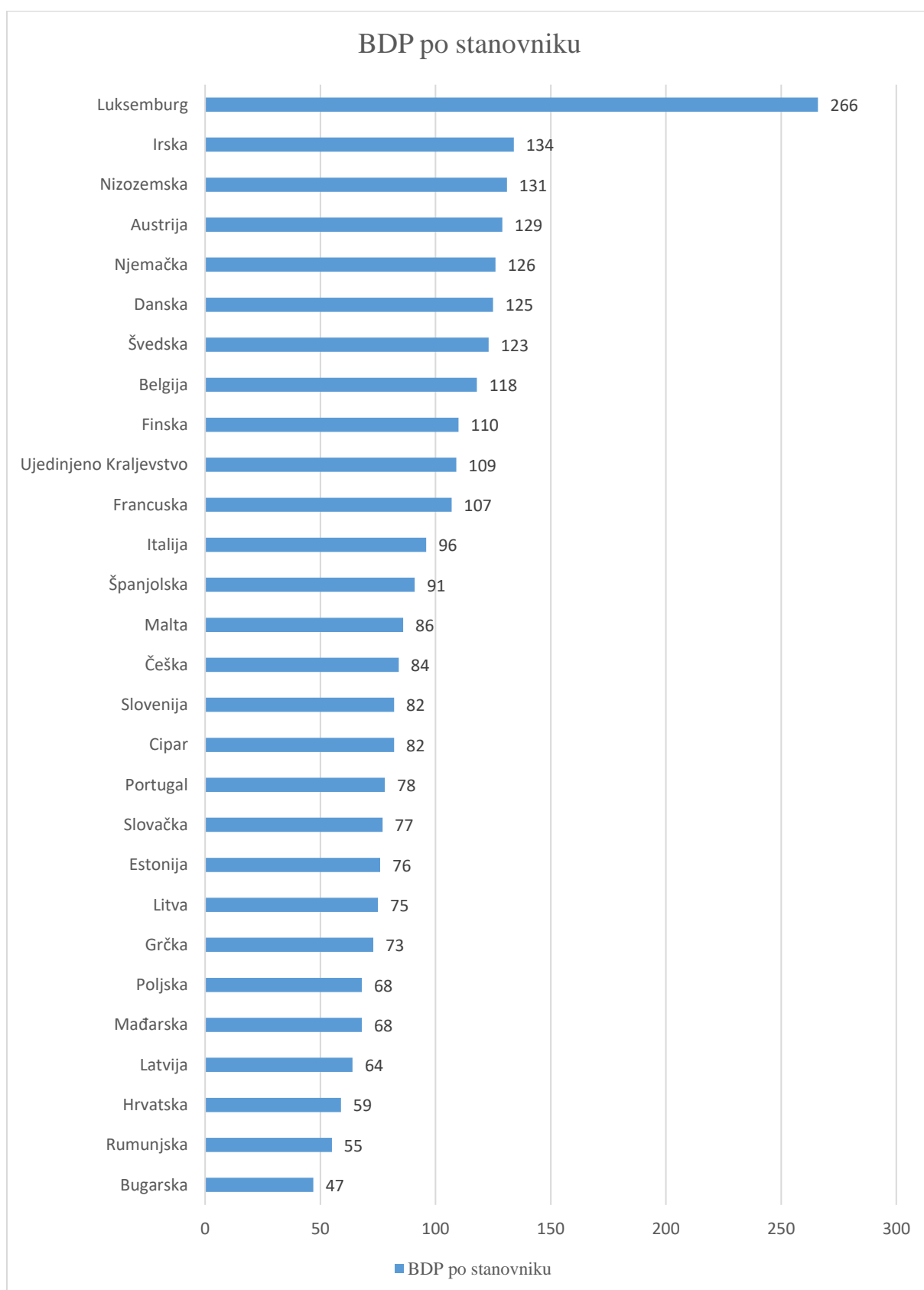
Na sljedećem grafikonu prikazan je Bruto domaći proizvod po stanovniku izražen u SKM-u. Hrvatska je 26. po redu od 28 država članica EU prema BDP-u po stanovniku mjeren u SKM-u. Prosjek BDP-a po stanovniku svih država iznosi 97,82 SKM. Po tome su 11 država iznad prosjeka, a 17 država ispod prosjeka. Države ispod prosjeka su: Bugarska, Rumunjska, Hrvatska, Latvija, Mađarska, Poljska, Grčka, Litva, Estonija, Slovačka, Portugal, Cipar, Slovenija, Malta, Češka, Španjolska i Italija. Države iznad prosjeka su: Francuska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Finska, Belgija, Švedska, Njemačka, Danska, Austrija, Nizozemska, Irska i Luksemburg. Gledajući državu s najvišim (Luksemburg) i državu s najnižim BDP-om po stanovniku može se primijetiti ogromna razlika. Luksemburgov BDP po stanovniku iznosi

⁶⁴ Hrvatska gospodarska komora, *Gospodarska kretanja* 1/2, URL: <https://www.hgk.hr/documents/gospodarskakretanja125ca5bf329edbd.pdf> (12.9.2019.)

⁶⁵ Europa.eu, URL: https://europa.eu/european-union/about-eu/figures/living_hr#tab-2-5 (25.1.2020.)

266 SKM dok bugarski iznosi samo 47 SKM. To znači da Luksemburg ima BDP po stanovniku čak 5 i pol puta veći od bugarskog. Usporedba s Republikom Hrvatskom je slična, gdje je luksemburgov BDP po stanovniku veći od hrvatskog za 4 i pol puta. Luksemburg također ima BDP po stanovniku skoro 2 puta veći od irskog, koji drži drugo mjesto na ljestvici. Gledajući hrvatski BDP po stanovniku i prosjek svih država vidimo da je Hrvatska dosta ispod prosjeka. Prosjek BDP-a po stanovniku svih država (97,82 SKM) je 1,65 puta veći od hrvatskog SKM-a (Grafikon 11).

Grafikon 11 BDP po stanovniku izražen u SKM

Izvor: izrada autora prema Europa.eu, URL: https://europa.eu/european-union/about-eu/figures/living_hr#tab-2-5 (25.1.2020.)

Europska unija nastoji poboljšati životni standard zaštitom okoliša, poticanjem stvaranja radnih mjesta, smanjivanjem regionalnih nejednakosti i povezivanjem nekadašnjih izoliranih područja razvijanjem prekogranične infrastrukture.⁶⁶

Obrazovanjem se unaprjeđuju vještine radnika, kao i njihova sposobnost da se nose sa sve brojnijom međunarodnom konkurencijom. Iznos novca koji se troši na obrazovanje razlikuje se od zemlje do zemlje. EU potiče građane da u okviru svog obrazovanja provedu određeno vrijeme u inozemstvu. Program za razmjenu studenata Erasmus dosad je bio posebno uspješan.

⁶⁶ Europa.eu, URL: https://europa.eu/european-union/about-eu/figures/living_hr#tab-2-5 (25.1.2020.)

7. ZAKLJUČAK

Kako bi sagledali i rezimirali gospodarsku aktivnost neke zemlje ili pojedine regije važnu ulogu imaju makroekonomski pokazatelji od kojih izdvajamo BDP kao vrijednost svih finalnih proizvoda i usluga koji su proizvedeni u nekom promatranom gospodarstvu unutar godine dana. BDP koji se sastoji od četiri osnovne komponente: osobne potrošnje (C), investicijske potrošnje (I), državne potrošnje (G) i neto izvoza (NX). Kako bi ovaj pokazatelj bio što bolji potrebno je transparentno vođenje makroekonomske politike od strane nositelja politike.

Bruto domaći proizvod (BDP, engl. *Gross domestic product*, GDP) je makroekonomski indikator koji pokazuje vrijednost finalnih dobara i usluga proizvedenih u zemlji tijekom dane godine, izraženo u novčanim jedinicama. BDP ne obuhvaća vrijednost intermedijarnih dobara (dobra koja se upotrebljavaju kao sirovine ili poluproizvodi za proizvodnju drugih dobara) kao ni transferna plaćanja (npr. socijalna pomoć).

Za potrebe rada, napravljena je usporedna analiza kretanja BDP-a u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2013. do 2019. godine. Na temelju usporedne analize može se zaključiti kako je 2013. godina još uvijek bila obilježena brojim negativnim učincima te je iz tog razloga BDP bio realno 0,5% manji u odnosu na 2012. godinu. Ova negativna kretanja počela su se smanjivati 2015. godine kada je zabilježeno značajnije povećanje bruto domaćeg proizvoda, i to čak 2,4% u odnosu na 2014 godinu. Idućih godina također su zabilježena pozitivna kretanja bruto domaćeg proizvoda, no još uvijek gospodarsko stanje zemlje nije na željenoj razini, odnosno nije zabilježen oporavak gospodarske situacije u zemlji.

Za potrebe rada, odnosno usporedne analize kretanja bruto domaćeg proizvoda u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2013. do 2019. godine postavljene su dvije hipoteze rada koje su istraživačkim radom potvrđene. Glavna uloga fiskalne politike svake države, pa tako i u Republici Hrvatskoj je upravljanje javnim prihodima, javnim rashodima i javnim zaduživanjem. Stoga njezina osnovna zadaća je da djeluje na promicanje efikasnosti gospodarstva, pravedniju raspodjelu dohotka te stabilnost sustava. Bruto domaći proizvod, kao jedan od instrumenata fiskalne politike, i nadalje je jedna od najkorištenijih makroekonomska varijabla odnosno mjera agregatne ekonomske aktivnosti. Pomoću njega se u novčanim jedinicama iskazuje vrijednost ukupne proizvodnje unutar granica određene zemlje ili države. Također, u radu je potvrđena i druga hipoteza. Drugim riječima, postoji pozitivna veza između kretanja BDP-a i gospodarskog razvitka zemlje. Naime, ukoliko se

promatra veza realnog bruto domaćeg proizvoda i osobne potrošnje, podaci pokazuju da je među njima jaka dugoročna ekonomska veza. Osobna potrošnja je komponenta BDP-a koja u prosjeku čini 2/3 bruto domaćeg proizvoda stoga njena kretanja znatno utječu na cjelokupno gospodarstvo. Najveći pozitivni doprinos BDP-u u proteklom tromjesečju ostvaren je rastom izvoza roba i usluga te potrošnje kućanstava. Prema godišnjim izvješćima Ministarstva financija Republike Hrvatske o izvršenju državnog proračuna, ciljevi fiskalne politike u Republici Hrvatskoj usmjereni su ka smanjenju javnog duga i vanjskog zaduženja te povećanju bruto domaćeg proizvoda države. Navedeno ima za posljedicu povećanje gospodarskog oporavka te razvitka Republike Hrvatske. Promatrajući trenutnu situaciju u hrvatskom gospodarstvu te prema onome što ekonomski analitičari iznose u javnost, može se vidjeti oporavak gospodarstva od posljedica globalne ekonomske krize što je utjecalo na ne toliko značajno povećanje vrijednosti promatranih varijabli. Sukladno navedenome, u daljnjim godinama oporavka gospodarstva sve napore potrebno je usmjeriti na povećanje osobne potrošnje. Upravo je osobna potrošnja jedna od glavnih komponentna BDP-a, a povećanje osobne potrošnje može imati značajniji dugoročni utjecaj na rast BDP-a te samim time i na gospodarsku razvoj zemlje.

U Varaždinu, dana 16.06.2020.

Ivana Kučko

LITERATURA

Knjige

1. Andabaka, A. et al. (2016): *Gospodarstvo Hrvatske*, Zagreb: Ekonomski fakultet
2. Babić, M. (2007): *Makroekonomija*, Zagreb: Mate
3. Benić, Đ. (2016): *Makroekonomija*, Zagreb: Školska knjiga
4. Družić, I. et al. (2003): *Hrvatski gospodarski razvoj*, Zagreb: Ekonomski fakultet
5. Frajman Ivković, A. (2012): *Progres društva vođen subjektivnim blagostanjem: indeks sreće građana*, Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet
6. Kruger, D. (2009): *Makroekonomika*, Zagreb: Ekonomski fakultet
7. Lovrinović, I., Ivanov, M. (2009): *Monetarna politika*, Zagreb: RRIF plus
8. Mankiw, G. N. (2006): *Osnove ekonomije*, Zagreb: Mate
9. Mrnjevac Ž. (2014.): *Osnove ekonomije 2*, Zagreb: Alka script
10. Perišin, I., Šokman, A. (1992): *Monetarno – kreditna politika*, Zagreb: Informator
11. Samuelson, P. A. (2000): *Ekonomija*, Zagreb: Mate

Članci

1. Auty, R. (1985): *Materials Intensity of GDP: Research Issues on the Measurement and Explanation of Change*, Resources policy
2. Benazić, M. (2006): *Fiskalna politika i gospodarska aktivnost u Republici Hrvatskoj: model kointegracije*, Ekonomski pregled, Vol. 57, no. 12
3. Bićanić, I., Tuđa, D. (2014): *Dugoročne serije BDP-a Hrvatske*, Privredna kretanja i ekonomska praksa, Vol. 23, no. 1(134)
4. Brlečić Valčić, S., Somodl, A. (2018): *Konceptualni model za analizu financijskog razvitka u kontekstu prijedloga učinkovitih mjera monetarne i fiskalne politike*, Ekonomska misao i praksa, No. 2
5. Costanza, R. (2009): *Beyond GDP: The Need for New Measures of Progress*, The Pardee Papers, Vol. 4, Boston: Boston University
6. Mervar, A., Nestić, D. (2000): *Makroekonomska politika i gospodarski rast u Hrvatskoj: stanje i perspektive*, Ekonomski pregled, Vol. 51, no. 5-4

Elektronički izvori

1. Državni zavod za statistiku, *Hrvatska u brojkama 2018*, URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2018.pdf (12.9.2019.)
2. Državni zavod za statistiku, *Kalkulator inflacija*, URL: <https://www.dzs.hr/app/rss/stopa-inflacije.html> (15.1.2020.)
3. Državni zavod za statistiku, *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2018*, URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2018/sljh2018.pdf (1.9.2019.)
4. Državni zavod za statistiku, *Godišnji bruto domaći proizvod za 2014.*, URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/12-01-04_01_2016.htm (17.9.2019.)
5. Državni zavod za statistiku, *Godišnji bruto domaći proizvod za 2015.*, URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/12-01-04_01_2017.htm (17.9.2019.)
6. Državni zavod za statistiku, *Prva procjena tromjesečnog bruto domaćeg proizvoda za prvo tromjesečje 2019.*, URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/12-01-01_01_2019.htm (17.9.2019.)
7. Ekonomski rječnik, *Inflacija*, URL: <http://www.ekonomskirjecnik.com/definicije/inflacija.html> (29.8.2019.)
8. E-sfera, *Makroekonomske politike i instrumenti*, URL: <https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/b2b0fef0-7be3-4eab-b2fa-1e5e0ea914e9/> (28.8.2019.)
9. Europa.eu, URL: https://europa.eu/european-union/about-eu/figures/living_hr#tab-2-5 (25.1.2020.)
10. Eurostat: *Statistic explained*, URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=National_accounts_and_GDP/hr (19.1.2020.)
11. Hrvatska Enciklopedija, *Makroekonomija*, URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=38279> (28.8.2019.)
12. Hrvatska gospodarska komora, *Kretanje BDP-a u Hrvatskoj - izvori rasta i posljedice*, URL: <https://www.hgk.hr/documents/kretanje-bdp-a-u-hrvatskoj-izvori-rasta-i-posljedice5addcdb7bc19c.pdf> (1.9.2019.)
13. Hrvatska gospodarska komora, *Hrvatsko gospodarstvo 2017. godine*, URL: <https://www.hgk.hr/documents/hrvatsko-gospodarstvo-2017final5b6aeea191b6f.pdf> (12.9.2019.)
14. Hrvatska gospodarska komora, *Gospodarska kretanja 1/2*, URL: <https://www.hgk.hr/documents/gospodarskakretanja125ca5bf329edbd.pdf> (12.9.2019.)

15. Hrvatska gospodarska komora, *Bruto domaći proizvod po županijama u 2016. godini*, URL: <https://www.hgk.hr/hrvatska-gospodarska-komora/bruto-domaci-proizvod-po-zupanijama-u-2016-godini> (20.1.2020.)
16. Hrvatska narodna banka, *Makroekonomska kretanja i prognoze*, Vol. 4, br. 6(2019), URL: https://www.hnb.hr/documents/20182/2846539/hMKP_06.pdf/89388347-86ab-9fe0-aca1-5a335db65fbf (12.9.2019.)
17. Vlada Republike Hrvatske, *Snažan porast BDP-a za 3,9% u prvom kvartalu 2019. Hrvatsku svrstava među članice EU-a s najbržim gospodarskim rastom*, URL: <https://vlada.gov.hr/vijesti/snazan-porast-bdp-a-za-3-9-u-prvom-kvartalu-2019-hrvatsku-svrstava-medju-clanice-eu-a-s-najbrzim-gospodarskim-rastom/26056> (17.9.2019.)

POPIS SLIKA

Slika 1 BDP kao poveznica tri strane ekonomije	23
Slika 2 Čimbenici BDP-a.....	29
Slika 3 Realni rast BDP-a (2008-2018)	36
Slika 4 BDP po glavi stanovnika u tekućim tržišnim cijenama, 2008. i 2018.....	38

POPIS TABLICA

Tablica 1 Načini mijenjanja nacionalnog gospodarstva u vremenu	13
Tablica 2 Nominalna i realna kamatna stopa	16
Tablica 3 Mjerenje nacionalnog dohotka	25
Tablica 4 Proizvodni pristup računanju BDP-a.....	26
Tablica 5 Dohodci koji čine nacionalni dohodak	28
Tablica 6 Stavke za obračun nacionalnog dohotka	28
Tablica 7 Obračun raspoloživog dohotka, SAD (mlrd. USD)	30
Tablica 8 Realni rast potrošnih kategorija BDP-a (2000.-2008.).....	40
Tablica 9 Realni rast potrošnih kategorija BDP-a (%).....	45
Tablica 10 BDP za 2017. i 2018. godinu	52
Tablica 11 Kretanje BDP-a (2013-2018)	54
Tablica 12 Tablica makroekonomskih veličina (2013-2019) te projekcija za 2020.	56
Tablica 13 BDP u 2019. godini prema rashodovnoj metodi, prvo tromjesečje	59
Tablica 14 BDP u 2019. godini prema proizvodnoj metodi, prvo tromjesečje.....	60

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1 Godišnja stopa inflacije u RH.....	15
Grafikon 2 Bruto domaći proizvod Republike Hrvatske po stanovniku (2000-2008).....	41
Grafikon 3 Udio Bruto inozemnog duga u BDP-u u Hrvatskoj (2000-2008).....	42
Grafikon 4 Bruto domaći proizvod Republike Hrvatske po stanovniku (2009-2015).....	44
Grafikon 5 Realni rast BDP-a (2013-2016)	46
Grafikon 6 Usporedba bruto domaćeg proizvoda po stanovniku kontinentalne i jadranske Hrvatske	47
Grafikon 7 BDP po stanovniku RH (2009-2015 godine)	48
Grafikon 8 BDP po stanovniku RH (2016. godine).....	49
Grafikon 9 Rast BDP-a (2017-2019)	53
Grafikon 10 Realne stope rasta BDP-a (2013-2019)	61
Grafikon 11 BDP po stanovniku izražen u SKM.....	64

**IZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU**

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, IVANA KUČKO (ime i prezime) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom ANALIZA KREIRANJA BDP-a u RH (upisati naslov) te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Ivana Kučko

(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, IVANA KUČKO (ime i prezime) neopozivo izjavljujem da sam suglasan/na s javnom objavom završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom UTJECAJ DRŽAVNIH POTPORA NA RAST BDP-a u RH (upisati naslov) čiji sam autor/ica.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Ivana Kučko

(vlastoručni potpis)